

Ο ΜΕΝΤΩΡ

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΤΑΙΡΟΥΣ: 73-74 — ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ: Κυριακού Σ. Πιπτάκη, [Εργασίαι εἰς τὴν Ἀκρόπολιν] Ἀ΄ Δεκεμβρίου 1837 75-77 — ΕΠΕΤΕΙΟΙ: Ἐπέτειος ἐλευθερίας 78 — ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ: Τὰ μικρὰ κείμενα τῆς Σέμνης Καρούζου 79-87 — ΠΕΝΘΗ: Βαρβάρα Θ. Φιλιππάκη 88-91 — ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ: Ἡ ἀπόταπτη ἀρχὴ τοῦ Ταμείου Ἀρχαιολογικῶν Πόρων 92-97 — ΑΡΧΑΙΟΓΝΩΣΤΙΚΑ ΠΑΡΑΛΕΙΠΟΜΕΝΑ: Τὸ «Λύκειο» τῆς Ἀρχαίας Ἀθῆνας 98-102

Ὁ Μέντωρ, Δελτίο τῆς ἐν Ἀθῆναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, ἐκδίδεται τὸν Ἀπρίλιο, Ἰούνιο, Ὀκτώβριο καὶ Δεκέμβριο κάθε ἔτους μετὰ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως.

Ἐκδοτικὴ ἐπιμέλεια Ἀντωνίου Χριστοδούλου

© Ἡ ἐν Ἀθῆναις Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, Πανεπιστημίου 22, 106 72 Ἀθῆναι, Fax (01) 3644 996

ISSN 1105-7181

Ο ΜΕΝΤΩΡ

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ 44

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1997

Πρὸς τοὺς ἐταίρους

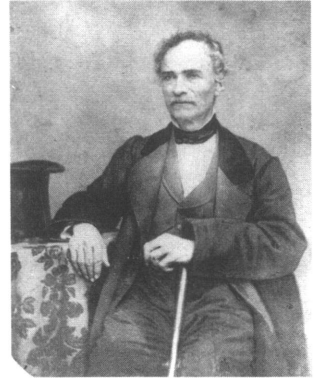
ΚΥΡΙΑΚΟΣ Σ. ΠΙΤΤΑΚΗΣ

Μὲ τὸ ἔτος ποὺ ἀκολουθεῖ, τὸ 1998, συμπύπτει μεγάλη ἐπέ-
τειος τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας καὶ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑ-
ταιρείας, ἡ συμπλήρωση 200 χρόνων, δύο αἰώνων, ἀπὸ τῆ γέν-
νηση τοῦ Κυριακοῦ Σ. Πιττάκη.

Δὲν πρόκειται νὰ κάμω ἐδῶ τὸν ἔπαινο τοῦ Πιττάκη. Θὰ
ἦταν εὐκόλο νὰ μιμηθῶ τὰ ὅσα μονότονα λέγονται, τὶς περισσό-
τερες φορὲς ἀπὸ ἀναρμόδιους, δηλαδὴ ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ δὲν
γνωρίζουν τὸ ἔργο του. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀντίθετοι, ἐκεῖνοι ποὺ κα-
τηγόρησαν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ τὸν κατηγοροῦν, εἶναι ἐπίσης ἀναρ-
μόδιοι. Οἱ μὲν τὸν κατηγοροῦν ἐπειδὴ δὲν φέρθηκε καλὰ στὸν
Ρὸς ἢ τὸν Ἰατρίδη, οἱ ἄλλοι ἐπειδὴ ἐξαπάτησε τὸν Φαλμεράνερ.
Ὅλοι τὸν κατηγοροῦν, ἢ σχεδὸν ὅλοι, ἐπειδὴ δὲν ἦταν καλὸς
ἐπιγραφικὸς.

Γιὰ νὰ κριθεῖ ὁ Πιττάκης πρέπει νὰ γνωρίζει κανεὶς τὸ ἔργο
του, τὸ καθημερινὸ καὶ τὸ συνολικόν, τοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιο-
τήτων. Νὰ βρεθεῖ στὴ θέση του, τότε, ἀνίσχυρος ἀπέναντι στὴν
αὐθαιρεσία τοῦ Κράτους, τῶν δημάρχων, τῶν ιδιωτῶν. Νὰ αἰ-
στανθεῖ τὴν πίκρα καὶ τὴν ταπείνωσή του ἀπὸ τὰ ὅσα γράφονταν
ἐναντίον του, ἀπὸ Ἕλληνες καὶ ξένους.

Ἀκόμη καὶ ὁ Στέφανος Α. Κουμανούδης, ὁ ὁποῖος τὸν γνώ-
ρισε καλὰ, δὲν ἀπέφυγε (Μέντωρ 24, 1993, 29-40) τὶς κατηγορίες

Ἡ μοναδική φωτογραφία
τοῦ Κυριακοῦ Σ. Πιττάκη,
πρώτου Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων,
γενάρχου τῶν Ἑλλήνων ἀρχαιολόγων.

ποῦ γίνονται χλευασμός. Ἄλλο τὰ ὅσα θαυμαστικὰ εἶπε καὶ ἔγραψε μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Πιττάκη. Ὅλοι τὸν εἶδαν ὡς ἓνα συνηθισμένο ὑπάλληλο, τὸν ὁποῖο μπορούσε νὰ ἀντικαταστήσει ἓνας ἄλλος. Ἐκεῖ βρίσκεται ἡ πλάνη. Τὸν Πιττάκη χαρακτηρίζει ὁ Σ.Α.Κ. μεταθανάτιως σωστά «ἄνδρα ὄχι τῶν σπανίων παρ' ἡμῖν, ἀλλ' ἀληθῶς μοναδικόν, δι' ἣν ἀγάπην καὶ ἐπιμέλειαν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν λατρείαν, ἔδειξε διὰ παντὸς τοῦ δραστηριωτάτου βίου του πρὸς τὰ ἀρχαῖα τῶν προγόνων ἡμῶν μνημεῖα».

Ὁ Πιττάκης ὑπῆρξε ὁ ἄνθρωπος ποῦ εἶχαν ἀνάγκη τὰ ἀρχαῖα σ' ἐκείνη τὴ μυθικὴ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία ἔδρασε. Κανεὶς ἄλλος δὲν μπορούσε νὰ κάμει τὸ ἔργο του· οὔτε ὁ Ραγκαβῆς, οὔτε ὁ Μουστοξύδης. Τὸ ἐλάττωμα τοῦ Πιττάκη ἦταν ἡ ἔλλειψη φιλολογικῆς καὶ ἱστορικῆς κατάρτισης. Δὲν εἶχε τὴν τύχη νὰ σπουδάσει ὅπως ὁ Ρός, ὁ Ραγκαβῆς, ὁ Κουμανούδης, ὁ Εὐστρατιάδης. Πρέπει νὰ κριθεῖ γιὰ ὅσα ἔκαμε καὶ ὄχι γιὰ ὅσα δὲν γνώριζε. Εἶχε συναίσθηση τῆς ἄγνοιάς του, πικραίνόταν ὅταν τοῦ τὴν πρόβαλλαν· προσπαθοῦσε νὰ δικαιωθεῖ μὲ ἀδύνατες δικαιολογίες.

Δὲν γνωρίζω ἀκόμη πῶς θὰ ἑορτασθεῖ ἡ ἐπέτειος καὶ ἂν θὰ ἑορτασθεῖ κατὰ τὸν πρέποντα τρόπο, δηλαδὴ ἔπειτα ἀπὸ σοβαρὴ προετοιμασία. Ὡς ἐμβατήριο αὐτοῦ τοῦ ἑορτασμοῦ δημοσιεύεται στὸ τεῦχος τοῦτο ἀναφορὰ τοῦ Πιττάκη γιὰ τὶς ἐργασίες του στὴν Ἀκρόπολη καὶ ἄλλοῦ. Χρονολογεῖται στὴν 1 Δεκεμβρίου 1837, πρὶν ἀπὸ 160 χρόνια, ὅταν ἡ Ἑταιρεία εἶχε συμπληρώσει μόλις λίγων μηνῶν βίο.

Β.Χ.Π.

ΚΥΡΙΑΚΟΥ Σ. ΠΙΤΤΑΚΗ

[ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΙΝ],
Α΄ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1837

Καθαρίσας ὡς οἶον τε τὸ παρελθὸν ἔτος τὰ Προπύλαια καὶ ἓν μέρος τῆς πρὸς τὸν Παρθενῶνα ἐκ τῶν Προπυλαίων ἀγούσης ὁδοῦ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους τούτου, ἐσκέφθη ἀναγκαῖον νὰ ἐξακολουθήσω τὴν καθάρισιν τῆς αὐτῆς ὁδοῦ, καὶ ὡς μᾶλλον σπουδαίας καὶ μᾶλλον εὐκολώτερον τι ἀπὸ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Παρθενῶνος, τὸν καθαρισμὸν καὶ ἐπισκευὴν τοῦ Ἐρεχθείου. Ἦρχισα λοιπὸν τὴν ἐργασίαν μεταχειρισθεὶς εἰς αὐτὴν σχεδὸν πάντοτε ἦττον τῶν εἴκοσι ἐργατῶν. Τὸ Ἐρέχθειον περίξ ὄλον ἐκαθαρίσθη, ὁ νότιος τοῖχος αὐτοῦ ἀνηγέρθη κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ πλίνθων ἐκ πεντελησίου λίθου. Ἡ δὲ τρίτη καταπεσοῦσα τῷ 1825 Καρυάτις τῆς νοτίου πλευρᾶς τῆς προστάσεως τοῦ Ἐρεχθείου, ἀνηγέρθη εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς στάσιν καὶ ἡ διακοπεῖσα κεφαλὴ τῆς ἐκολλήθη ὡς οἶον τε ἐναρμόστως. Εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τὰς πρὸς τὴν πρόστασιν ταύτην ἀπεκαλύφθη ἓν ἄγαλμα ἵππου πιθανῶς ἀφιερωμένον εἰς τὸν ἐν τῷ Ἐρεχθείῳ λατρευόμενον Ποσειδῶνα. Τὸ μᾶλλον δὲ ἄξιον λόγου εἶναι ἡ ἀνακάλυψις τῆς Καρυάτιδος ἣτις ἴστατο πάλαι ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς προστάσεως ταύτης. Περὶ τοῦ ἀγάλματος τούτου οἱ ἀρχαιολόγοι ἀνέφερον ὡς κειμένου εἰς τὸ ἐν τῇ Ῥώμῃ Βατικανόν, ἀλλ' ἡ ἀνακάλυψις αὐτοῦ ἀπέδειξεν τὴν ἀλήθειαν. Εὗρέθη ἀκέφαλον συντετριμμένον ὥστε τὸ μὲν κάτωθεν τῆς ὀσφύος εἶναι ἑννέα τμήματα, τὸ δὲ ἐπίλοιπον τὸ σχηματίζον ὄλον τὸν κορμὸν ἐν ὀλόκληρον. Τὰ τμήματα ταῦτα ἐκολλήθησαν καὶ ἡ κεφαλὴ ἐγένεν ἐκ νέου διὰ νὰ τεθῆ πάλιν εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ θέσιν.

Ἡ γωνιαία ἢ μασχαλιαία ἡ ὑπὸ τὸν ὀρθοστάτην τῆς βορειοανατολικῆς γωνίας τοῦ βορείου τοίχου, ληφθεῖσα ἀπὸ τὸν Ἑλγιν, κατεσκευάσθη ἐκ νέου, διότι ἄλλως δὲν ἐδυνάμεθα νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ τοίχου τούτου.

Ἐπὶ τὴν βορείαν πρόστασιν τοῦ Ἐρεχθείου ἀνεκαλύφθη ἓν

ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς αἰγυπτιακῆς ἐργασίας παρίου λίθου καὶ παραστάσεως τοιαύτης οἶαν οἱ ἀρχαῖοι τὸ οὕτως παριστανόμενον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς Παλλάδιον ἐκάλουν. Τοιούτου εἴδους ἀγάλματα ἔχομεν δύο εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Κατὰ τὸν Πausανίαν ὁ Ἑνδοῖος μαθητὴς τοῦ Δαιδάλου ἐποίησεν.

Οἱ τρεῖς κίονες τῆς βορείου προστάσεως τοῦ Ἐρεχθείου καταρριφθέντες ἐπὶ τῆς πολιορκίας τῶν 1826 ἀνηγέρθησαν ὄλαι, διὰ τὴν ἀνέγερσιν δὲ ἐκάστης ἐδαπανήθησαν πεντήκοντα δραχμαί.

Σκοπεύων καὶ εὐχόμενος τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ περιστυλίου τοῦ Παρθενῶνος, εὐρίσκω ἀναγκαιότατον νὰ καθαρισθῇ τὸ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἐρεχθείου μέρος διὰ νὰ τεθῶσιν οἱ σπόνδυλοι τῶν στηλῶν τούτων εἰς γραμμὴν καὶ νὰ ὀμαλυνθῇ τὸ μέρος πρὸς εὐκολίαν τῆς ἀνορθώσεως καὶ πρὸς ἀνύψωσιν. Εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην καταγίνομαι τώρα ἔχων μόνον ἕξ ἐργάτας καὶ ἕναν ἐπιστάτην διὰ τὰ ἀσθενῆ χρηματικὰ μέσα.

Κατὰ τοὺς παρελθόντας μῆνας Ἰουνίου καὶ Ἰουλίου περιηγήθην τὰς ἐν τῇ Πελοποννήσῳ καὶ τῆς Αἰγίνης ἀρχαιότητας, παρατηρήσας τὴν κατάστασιν αὐτῶν. Περὶ διατηρήσεως καὶ ἐπισκευῆς τινῶν τούτων ἀνεφέρθη διὰ τῆς ἀπὸ [...] ἀναφορᾶς μου εἰς τὴν Β. Γραμματείαν ταύτην.

Ἐκ τῶν ἐν Αἰγίνῃ ἀρχαιοτήτων, τὰς μὲν ἀξίας λόγου καὶ ὄσας δὲν ἀνήκωσι εἰς τὰ λείψανα τῆς νήσου ταύτης μετεκόμισα εἰς τὴν ἐν τῷ Θησεΐῳ ἀρχαιολογικὴν συλλογὴν, ὄσας δὲ εἶχον ἀναφορὰν εἰς τὴν νῆσον ταύτην καὶ ἦσαν ἀρχαῖα λείψανα αὐτῆς ἀφέθησαν εἰς τὸ Δημοτικὸν αὐτῆς Μουσεῖον. Τὰ λείψανα ταῦτα κατεγράφησαν εἰς ὀλόγραφον κατάλογον καὶ μένουσιν ὑπὸ τὴν εὐθύνην τοῦ Δημάρχου τῶν Αἰγηνιτῶν.

Εἰς τὰ Μέγαρα ἐσχηματίσθη μία ἑτέρα ἀρχαιολογικὴ συλλογὴ ἐκ τῶν ἐν Μεγάροις εὐρεθέντων. Δύο ἀγάλματα τῆς συλλογῆς ταύτης εἶναι λόγου ἄξια διὰ τὴν πλαστικὴν των.

Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐγιναν μικραὶ ἀνασκαφαὶ ἀπὸ ιδιώτας πρὸς ἀνεύρεσιν ἀρχαιοτήτων οἵτινες ἐσυμμορφόθησαν μὲ τὸ 80 ἄρθρον τοῦ περὶ ἀρχαιοτήτων νόμου. Αἱ δὲ ἀνασκαφαὶ αὗται ἐγιναν κατ' ἔγκρισιν τῆς Β. Γραμματείας ταύτης.

Ἡ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο γενομένη δαπάνη εἰς τὰς ἀρχαιολογικὰς ἐργασίας εἶναι τὸ ἐν τρίτον τῆς ὅλης χρονιαίας πιστώσεως τοῦ Βασιλέως, ἤτοι τῶν 36 χιλιάδων δραχμῶν.

Τὸ εἰσόδημα τὸ ὁποῖον ἡ Ἀκρόπολις ὡς ἐκ τῶν πετρῶν της πωλουμένων εἰς τὰ ἀνακτόρια καὶ εἰς ἄλλους, παρῆξεν εἰς περίπου τρεῖς χιλιάδας. Τὰ ἀνευρεθέντα καὶ ἐπισκευασθέντα λείψανα τῆς ἀρχαιότητος εἶναι πολύτιμα διὰ τὸν ἀρχαιολογικὸν τοὺς πλοῦτον.

Ἐὰν ἡ Κυβέρνησις προσδιορίσῃ χιλίας δραχμὰς κατὰ μῆνα διὰ τὸ ἐλευσόμενον ἔτος, αὐταὶ δὲ νὰ εἶναι ἔτοιμα καὶ νὰ μένωσιν ἀνέπαφοι εἰς τὸ ταμεῖον διὰ νὰ πληρώνονται τακτικὰ 15 ἔργαται τὴν ἡμέραν, ὑπόσχομαι ἐντὸς δύο χρόνων τὴν καθάρισιν ὅλης τῆς Ἀκροπόλεως, τὴν ἀνέγερσιν τοῦ περιστυλίου τοῦ Παρθενῶνος, καὶ ἐκείνην τινῶν μερῶν τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ναῶν.

Ἡργάσθην πάντοτε, καὶ τοῦτο ὀρκίζομαι ἐν φόβῳ Θεοῦ, μὲ τὸν θερμότερον ζῆλον καὶ ἐπιμέλειαν, φανταζόμενος τὰς σκιάς τῶν προγόνων μας ἐπισκεπτομένας καὶ κρινούσας τὰ ἔργα μου.

ΑΝΑΤΥΠΩΘΗΚΕ

Ο ΛΟΡΔΟΣ ΕΛΓΙΝ

ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟ ΑΥΤΟΥ

ΑΝΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΑΣ ΑΘΗΝΑΣ ΙΔΙΩΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΗΣΑΝΤΕΣ ΕΠΙΔΡΟΜΕΙΣ

1440-1847

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ

ΥΠΟ

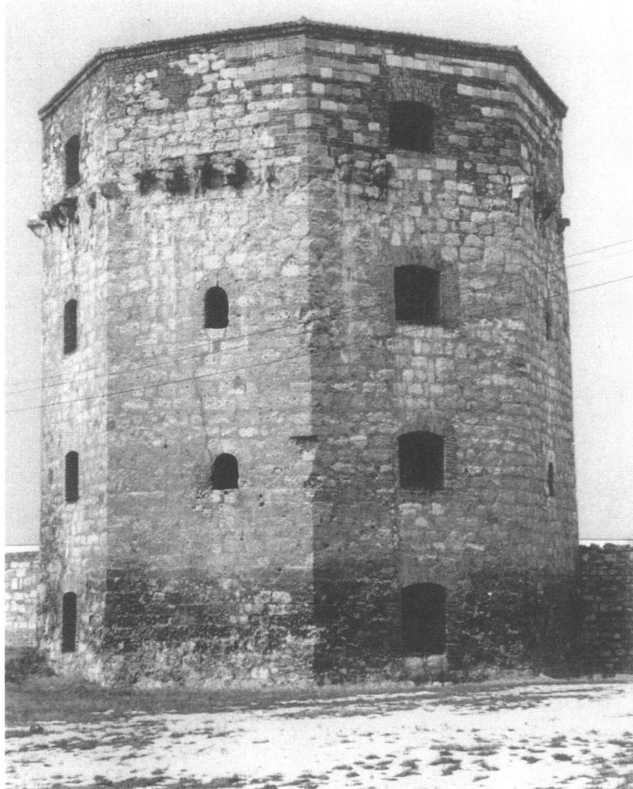
ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ

ΕΠΕΤΕΙΟΙ

ΕΠΕΤΕΙΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

Στις 24 Ίουνιου 1798, τὴ νύχτα, θανατώθηκε ὁ Ρήγας Φεραῖος στὸν πύργο τῆς Νεμπόιζα, στὴ συμβολὴ τοῦ Δούναβη μὲ τὸν Σάβα, στὸ Βελιγ-
ράδι. Τὸν χρόνο ποὺ μᾶς ἔρχεται συμπληρώνονται
200 χρόνια.

Ὁ πύργος τῆς Νεμπόιζα στὸ Βελιγράδι ὅπου βρῆκε τὸν θάνατο ὁ Ρήγας Φεραῖος.
(Ἡ φωτογραφία παραχωρήθηκε ἀπὸ τὴν ἔφημερίδα *Ριζοσπάστης*)

«Ένας πύργος στέκει καταμεσίς τὴν ἔρημιά. Οὔτε ἓνα δέντρο νὰ σφυρίζει ὁ ἀγέρας...»

ΤΑ ΜΙΚΡΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΣΕΜΝΗΣ ΚΑΡΟΥΖΟΥ

Στις 8 Δεκεμβρίου συμπληρώθηκαν τρία χρόνια από τον θάνατο της Σέμνης Καρούζου. Στις 11 Μαρτίου είχαν συμπληρωθεί 100 χρόνια από τη γέννησή της. Σε σημείωμά μου (*Μέντωρ* 32, 1994, 197) είχα αναγγείλει, ότι θα ακολουθοῦσε ιδιαίτερο μελέτημα για τὸν βίο καὶ τὸ ἔργο της. Δὲν ἔγινε, παρὰ τὸ ὅτι τὸ 1995 δημοσίευσα βιβλίο γιὰ τὸν Χρῆστο Καρούζο. Ὁ λόγος πὸν δὲν πραγματοποίησα τὴν ἀναγγελία ἀνάγεται στὴν ἴδια τὴν Σέμνη Καρούζου, τὴν ὁποία ταύτισα, ἐνδομύχως, μὲ τὸν ἄνδρα της. Πιστεύω ὅτι καὶ ἄλλοι σκέπτονται μὲ τὸν ἴδιο τρόπο.

Κατὰ τὴ συγγραφή τῆς «*Περιπέτειας*» εἶχα τὴν ἐντύπωση ὅτι διηγούμην καὶ τὴ δική της ζωὴ. Τοῦτο εἶναι φυσικό. Ὅσα ἔκαμε ὁ Χρῆστος Καρούζος καὶ ὅσα τοῦ συνέβησαν τὰ ἔζησαν μαζί, ἀχώριστοι. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ θεωρηθεῖ ὡς μείωση τῆς προσωπικότητάς της ἢ ἔλλειψη τῆς βιογραφίας της. Θὰ ἔπρεπε ὅμως κάποιος ἀπὸ ἐκείνους πὸν τὴ γνώρισαν καλά, πὸν εἶχε οικειότητα μαζί της, νὰ μᾶς δώσει τὴν εἰκόνα της, ξεχωρίζοντάς τὴν ἀπὸ τὸν Χρῆστο Καρούζο· εἰκόνα πραγματικὴ καὶ ὄχι παραμορφωμένη ἀπὸ τὴν ταύτισή της μὲ τὸν ἄνδρα της.

Στὴ γνωριμία μὲ τὴν ξεχωριστὴ Ἑλληνίδα βοηθαίει ὁ μικρὸς τόμος μὲ ἐπιφυλλίδες της πὸν δημοσίευσε ἡ «Ἐνωσι Φίλων τῆς Ἀκροπόλεως», μὲ τὴν πρωτοβουλία καὶ τὴν ἐπιμέλεια τῆς ἐταίρου Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων ἐ.τ. κυρίας Ἐβης Τουλούπα. Τὸ βιβλίο ἐπιγράφεται *Ἡ Δημιουργικὴ Ὅραση* (τίτλος ἐπιφυλλίδας τῆς Σέμνης στὸν *Προοδευτικὸ Φιλελεύθερο* τῆς 12 Ἰουνίου 1950). Τὸ νέο βιβλίο εἶναι τὸ δεύτερο μὲ μικρὰ κείμενα τῆς Σέμνης Καρούζου. Τὸ 1983 κυκλοφόρησε ὁ τόμος *Περίπατοι στὴν Ἰταλία* (ἐκδ. Ἐρμῆς) μὲ 36 γραπτὰ της δημοσιευμένα κυρίως στὴν *Ἐλευθερία*. Ἄγνωστα στοὺς περισσότερους, μάλιστα στοὺς νέους, ἔγιναν προσιτά. Ἀπὸ αὐτὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ διδαχθεῖ, ἐκτὸς ἀπὸ σπουδαῖα ζητήματα τῆς ἀρχαιολογίας, οἰκονομία τοῦ λόγου καὶ γλωσσικὸ ὕφος.

Ἡ Σέμνη εἶχε δημοσιεύσει ἀρκετὰ χρόνια πρὶν (*Ἡόρος* 2,

1984) αυτοβιογραφικό κείμενο με τίτλο «Βιώματα και Μνημόσυνα», στο οποίο διηγείται σύντομα όσα ή ίδια έκρινε αξια να μνημονευθούν.

Τὰ μικρὰ κείμενα τῆς Σέμνης Καρούζου ἔχουν ὡς θέματα, συνήθως κάποιο ἔργο τῆς ἀρχαίας τέχνης ἢ κάποιο ζήτημά της. Ἄρκετὰ εἶναι ἐντυπώσεις καὶ περιγραφές μνημείων, χώρων, μουσείων· λιγότερα εἶναι ἐκεῖνα ποὺ ἀφοροῦν πρόσωπα, ἀρχαιολόγους, παρουσιάσεις βιβλίων. Μερικὰ περιγράφουν τὴν ἔκθεση τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, κατὰ τὴν πρόοδο τοῦ ἀνοίγματος τῶν αἴθουσῶν του, μετὰ τὸν Πόλεμο. Τὰ πράγματα δὲν τὰ βλέπει ὡς ἱστορικὸς ἀλλὰ ὡς ἱστορικὸς τῆς τέχνης. Προβάλλεται ἡ ὁμορφιὰ τῶν μνημείων, ἡ ποίηση τῶν κειμένων καὶ τῶν μύθων, ὄχι ὅμως ὁ ἀρχαῖος ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος ζοῦσε ἀνάμεσα στὰ μνημεῖα, διάβαζε ἢ ἄκουγε στὸ θέατρο τὰ κείμενα καὶ πίστευε στοὺς μύθους.

Ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἔχουν πλήρη, κατὰ τὸ δυνατόν, κατάλογο τῶν ἐπιφυλλίδων τῆς Σέμνης Καρούζου καὶ τῶν σύντομων μελετημάτων της ποὺ προώριζε γιὰ τοὺς μὴ ἀρχαιολόγους, θὰ βροῦν χρήσιμη τὴν ἀναγραφή τους ποὺ ἀκολουθεῖ. Τὰ ἀρχαιολογικά της δημοσιεύματα ἀναγράφονται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον πλήρως στὴν αὐτοβιογραφία της.

Ὁ ἀναγνώστης πρέπει ἀκόμη νὰ ἔχει ὑπ' ὄψη, ὅτι ἡ Σέμνη Καρούζου δημοσίευσε πλῆθος ἀρχαιολογικῶν λημμάτων στὸ *Ἐγκυκλοπαιδικὸ Λεξικὸ* τοῦ Ἐλευθερουδάκη, τὰ ὁποῖα ὑπογράφει ὡς Σ.Π.(απασφυρίδη).

ΤΑ ΜΙΚΡΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

(Ὅσες ἀναγραφές ἀκολουθοῦνται ἀπὸ ἓναν ἀστερίσκο (*) περιλαμβάνονται στὸν τόμο *Ταξίδια στὴν Ἰταλία* ὅσες ἀκολουθοῦνται ἀπὸ δύο ἀστερίσκους (**) περιλαμβάνονται στὸν τόμο *Ἡ Δημιουργικὴ Ὅραση*)

1. Ὑδρία, *Ἀναγέννηση 1* (1926) 81-87.
2. Ἑλληνικοὶ καθρέφτες, *Ἀναγέννηση 1* (1926-27) 352-357.
3. Σπ. Μαρινάτου, «*Ὁ ἀρχαῖος κρητικὸς πολιτισμὸς*», *Ἀναγέννηση 1* (1926-27) 562-566 (κριτική).
4. Οἱ ἰδέες τοῦ Beloch γιὰ τὴν προσωπικότητα στὴν ἱστορία, *Ἀναγέννηση 2* (1927) 31-37, 63-67.

Βερολίνο 1929·
 ὄρθιοι
 ὁ Χρῆστος Καροῦζος,
 ἡ Ρόζα Ἰμβριώτη,
 ἡ Σέμνη Παπασπυρίδη
 καὶ ὁ Γιάννης Ἰμβριώτης.
 Καθήμενοι
 ὁ Κωνσταντῖνος Ρωμαῖος
 καὶ ἡ γυναίκα του.

5. Τὸ ἄγαλμα τοῦ «Λεωνίδα», *Ἀναγέννηση* 2 (1927) 118-124.
6. Γεωμετρικὴ τέχνη, *Ἀναγέννηση* 2 (1928) 405-413.
7. Ὁ ρομαντικὸς κλασικισμὸς καὶ τὰ πρῶτα σχέδια τῆς Ἀθήνας, *Ν. Ἑστία* 15 (1934) 548-553.
8. Ἡ πρώτη Βενετοκρατία στ' Ἀνάπλι, *Ν. Ἑστία* 16 (1935) 976-979.
9. Ἀκνίσωτοι οἴκοι, *Ν. Ἑστία* 17 (1935) 463-468.
10. Τὰ βενετσάνικα λιοντάρια τοῦ Ἀναπλιοῦ, *Νεοελληνικὰ Γράμματα* 2 (1936) 5-6.
11. Ἡ νέα ἔκθεση τῶν ἐλληνικῶν ἀγγείων στὸ Αὐστριακὸ Μουσεῖο τῆς Βιέννης, *Ν. Ἑστία* 21 (1937) 15-21, 122-126.
12. Ὁ ρομαντισμὸς καὶ ἡ νεοελληνικὴ ἀρχιτεκτονικὴ, *Τέχνη* 5 Ἰουλίου 1938.
13. Ἴσοτιμία ἢ ὑποτέλεια, *Ν. Ἑστία* 28 (1940) 833-836**.

14. Ὁ Πᾶν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, *N. Ἑστία* 29 (1941) 425-428**.
15. Ἀνθέμια, *N. Ἑστία* 31 (1942) 357-362.
16. Τὸ τέλος τῆς φοινικιάς. Σχεδιάσμα ἀθηναϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς, *N. Ἑστία* 33 (1943) 396-404.
17. Στὴν τελείωση τοῦ κόσμου, *N. Ἑστία* 35 (1944) 165-167.
18. Πῶς φυλάχτηκαν τὰ ἀρχαῖα τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, *N. Ἑστία* 40 (1946) 1158-1163.
19. Ἡ Νέμεσις, *N. Ἑστία* 41 (1947) 112-114.
20. Ὁ «Ἑρασιτέχνης» τοῦ Πολυλᾶ, *N. Ἑστία* 44 (1948) 1093-1096.
21. Ἑλληνικοὶ κόθορνοι, *N. Ἑστία* 45 (1949) 243-247.
22. Ἡ ἀρχαιολογία τοῦ Σοφούλη, *N. Ἑστία* 46 (1949) 891-893.
23. Ἀθηναϊκὲς γιορτές, *Παιδεία* 3 (1949): 1. Εἰσαγωγή. Προολυμπιακοὶ θεοὶ καὶ χθόνιοι δαίμονες, 205-210. 2. Τὰ θεσμοφῶρια, 255-258. 3. Τὰ ἀνθεστήρια, 338-345. 4. Τὰ κατ' ἀγροὺς Διονύσια, 411-415. 5. Τὰ Λήνια, 415-417. 6. Τὰ Μεγάλα Διονύσια, 453-457. 7. Ἡ γένεση τῆς τραγωδίας, 457-462. 8. Τὰ Μεγάλα Παναθήνια, 503-506. 9. Ἡ ζωφόρος τοῦ Παρθενῶνα, 506-509.
24. Ἡ δημιουργικὴ ὄραση, *Προοδευτικὸς Φιλελεύθερος* 12 Ἰουνίου 1950**.
25. Εὔρημα τῶν ἀμερικανικῶν ἀνασκαφῶν, *Προοδευτικὸς Φιλελεύθερος* 26 Ἰουνίου 1950.
26. Ἐνας γιατροφιλόσοφος τῆς Ἀναγέννησης, *Προοδευτικὸς Φιλελεύθερος* 3 Ἰουλίου 1950.
27. Ἐνας Ἄγγλος ἀνθρωπιστής, *Προοδευτικὸς Φιλελεύθερος* 10 Ἰουλίου 1950.
28. Στὶς νέες οἰκοδομὲς τῆς Ἀθήνας, *Προοδευτικὸς Φιλελεύθερος* 17 Ἰουλίου 1950.
29. Οἱ Ἕλληνες στὴν Ἰσπανία, *Προοδευτικὸς Φιλελεύθερος* 24 Ἰουλίου 1950.
30. Ἐντυπώσεις ἐνὸς Ἑλβετοῦ, *Προοδευτικὸς Φιλελεύθερος* 7 Αὐγούστου 1950.
31. Ἀπὸ μιὰ περιήγηση στὴν Πελοπόννησο, *Προοδευτικὸς Φιλελεύθερος* 16 Αὐγούστου 1950.
32. Προβλήματα τῆς ἀναστήλωσης τῶν ἀρχαίων, *Προοδευτικὸς Φιλελεύθερος* 31 Αὐγούστου 1950.

33. Γεώργιος Π. Οικονόμος (1883-1951), *N. Έστία* 50 (1951) 904-905.
34. Ή ρωμαϊκή τέχνη καὶ οἱ Έλληνες, *N. Έστία* 54 (1953) 1167-1174*.
35. Ὁ χάλκινος Ἀπόλλων ἀπὸ τὴν Ταμασό, *N. Έστία* 56 (1954) 201-205.
36. Ἡ νέα αἴθουσα τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου, *N. Έστία* 59 (1956) 849-855.
37. Ἡ ἀρχαϊκὴ κόρη τῆς Λυών, *Έλευθερία* 29 Δεκεμβρίου 1956**.
38. Μελέτες γιὰ τὸ Θησεῖο, *Έλευθερία* 12 Ἰανουαρίου 1957.
39. Ἐνα πρόβλημα τῆς τέχνης, *Έλευθερία* 9 Φεβρουαρίου 1957.
40. Ἐνα ἀρχαῖο τέμενος, *Έλευθερία* 23 Φεβρουαρίου 1957.
41. Ὁ Γιάννης Κεφαλληνός, *Έλευθερία* 9 Μαρτίου 1957.
42. Ὁ Ἀσκληπιὸς στὴ Ρώμη, *Έλευθερία* 23 Μαρτίου 1957*.
43. Τὸ Μουσεῖο Θερωῶν τῆς Ρώμης, *Έλευθερία* 6 Ἀπριλίου 1957*.
44. Ἡ ἠγησὼ στὸν Κεραμεικὸ, *Έλευθερία* 4 Μαΐου 1957.
45. Ὁ ἀμφορεὺς τῆς Ἐλευσίνας, *Έλευθερία* 15 Ἰουνίου 1957.
46. Μία μεγάλη δωρεά, *Έλευθερία* 29 Ἰουνίου 1957.
47. Οἱ ἀρχαῖες τραγωδίαι, *Έλευθερία* 13 Ἰουλίου 1957.
48. Ὁ Ἀρισταῖος, *Έλευθερία* 17 Αὐγούστου 1957.
49. Τὸ «ἐτρουσκικὸ ἀγγεῖο», *Έλευθερία* 14 Σεπτεμβρίου 1957*.
50. Ὁ Λαοκόων, *Έλευθερία* 11 Ὀκτωβρίου 1957*.
51. Ὁ μῦθος τοῦ Τηρέα, *Έλευθερία* 16 Νοεμβρίου 1957**.
52. Γκαῖτε καὶ Ἀρχαῖοι, *Έλευθερία* 30 Νοεμβρίου 1957**.
53. Ναυάγια στὴν ἀρχαιότητα, *Έλευθερία* 14 Δεκεμβρίου 1957*.
54. Οἱ ἀρχαιότεροι ἑλληνικοὶ πολιτισμοὶ (τρεῖς νέες αἰθουσες στὸ Ἐθνικὸ Μουσεῖο), *N. Έστία* 62 (1957) 1203-1205.
55. Τὸ Μουσεῖο τῆς Φερράρας, *Έλευθερία* 1 Ἰανουαρίου 1958*.
56. Ἡ ὁδὸς Τριπόδων, *Έλευθερία* 11 Ἰανουαρίου 1958.
57. Ὁ βαρῶνος Στάκελμπεργκ, *Έλευθερία* 25 Ἰανουαρίου 1958.
58. Ὁ κρατὴρ τοῦ Βίξ, *Έλευθερία* 5 Ἀπριλίου 1958.
59. Ἀρχαῖκοι κοῦροι, *Έλευθερία* 19 Ἀπριλίου 1958.
60. Ὁ Ζεῦξις στὴν Πέλλα, *Έλευθερία* 22 Ἀπριλίου 1958.
61. Οἱ ἀρχαῖκοι κοῦροι καὶ ἡ «λανθάνουσα κίνησις» των, *Έ-*

λευθερία 3 Μαΐου 1958.

62. Ἡ νέα αἴθουσα τοῦ Μουσείου, *Ἐλευθερία* 17 Μαΐου 1958.
63. Ἡ μορφή τοῦ Αἴαντα στήν ἀρχαία τέχνη, *Ἐλευθερία* 28 Ἰουνίου 1958.
64. Τὰ 100 χρόνια ἐνὸς μεγάλου μουσείου, *Ἐλευθερία* 15 Αὐγούστου 1958**.
65. Τὰ διπλᾶ ἀρχαῖα, *Ἐλευθερία* 22 Αὐγούστου 1958.
66. Θρακικὲς μελέτες, *Ἐλευθερία* 29 Αὐγούστου 1958.
67. Ἀρχαῖα μνημεῖα τῆς Κέρκυρας, *Ἐλευθερία* 20 Σεπτεμβρίου 1958.
68. Ἡ μνημειακὴ πλαστική, *Ἐλευθερία* 4 Ὀκτωβρίου 1958.
69. Ἡ σφίγγα τῆς Αἴγινας, *Ἐλευθερία* 1 Νοεμβρίου 1958.
70. Στὸ Ἐθνικὸ Μουσεῖο, *Ἐλευθερία* 13 Δεκεμβρίου 1958.
71. Τὸ «δημόσιον σῆμα», *Ἐλευθερία* 10 Ἰανουαρίου 1959.
72. Ἡ Τελέσιλλα καὶ τὸ Ἄργος, *Ἐλευθερία* 7 Φεβρουαρίου 1959.
73. Ὁ Δεινοκράτης καὶ ὁ Ἄθως, *Ἐλευθερία* 21 Μαρτίου 1959.
74. Ἡ κόρη τῆς Νιόβης, *Ἐλευθερία* 4 Ἀπριλίου 1959*.
75. Τὰ ἀρχαῖα Ἀνθεστήρια, *Ἐλευθερία* 16 Μαΐου 1959.
76. Ὁ κλασικισμὸς καὶ ὁ Κλεάνθης, *Ἐλευθερία* 6 Ἰουνίου 1959.
77. Ὁ νέος τῆς Γκρόττα Φερράτα, *Ἐλευθερία* 25 Ἰουλίου 1959*.
78. Τὸ κοιμητήρι τῆς Ρώμης, 8 Αὐγούστου 1959*.
79. Προαριστοφάνειοι χοροὶ πουλιῶν, *Ἐλευθερία* 5 Σεπτεμβρίου 1959.
80. Ἡ ἐλληνικότητα τῆς Ρώμης, *Ἐλευθερία* 19 Σεπτεμβρίου 1959*.
81. Via della Greca, *Ἐλευθερία* 3 Ὀκτωβρίου 1959*.
82. Τὰ Μουσεῖα τοῦ Καπιτωλίου, *Ἐλευθερία* 17 Ὀκτωβρίου 1959*.
83. Τὸ Μουσεῖο τοῦ Καπιτωλίου, *Ἐλευθερία* 31 Ὀκτωβρίου 1959*.
84. Τὸ «Ἴλιου Μέλαθρον», *Ἐλευθερία* 14 Νοεμβρίου 1959.
85. Οἱ ἵππεῖς τῆς Δωδώνης, *Ἐλευθερία* 12 Δεκεμβρίου 1959.
86. Γεροντολογία, *Ἐλευθερία* 25 Δεκεμβρίου 1959.
87. Τὰ ἀρχαῖα Ἀνθεστήρια. Τὸ προαίωμα πανηγύρι τῶν Ἰώ-

- νων, *N. Έστία* 65 (1959) 748-750.
88. Νίκος Βέης. Μία σκιαγραφία, *Πελοποννησιακά* 3-4 (1959-1960) 5-8.
 89. Ἡ χρονολόγηση ἀρχαίων ἔργων, *Ἐλευθερία* 6 Ἰανουαρίου 1960.
 90. Ὁ θάνατος τοῦ Βίνκελμαν, *Ἐλευθερία* 23 Ἰανουαρίου 1960*.
 91. Ἡ Ἐριφύλη τοῦ Λέτσε, *Ἐλευθερία* 9 Ἀπριλίου 1960*.
 92. Ἡ Διοτίμα τοῦ «Συμποσίου», *Ἐλευθερία* 29 Μαΐου 1960.
 93. Οἱ γλαῦκες τῆς Πύλου, *Ἐλευθερία* 25 Ἰουνίου 1960.
 94. Παλαιὰ πρόσωπα καὶ πράγματα, *Ἐλευθερία* 17 Σεπτεμβρίου 1960.
 95. Τὸ Μουσεῖο τῆς Φλωρεντίας, *Ἐλευθερία* 1 Ὀκτωβρίου 1960*.
 96. Ὁ Πλάτων τοῦ Λαυρεντίου, *Ἐλευθερία* 15 Ὀκτωβρίου 1960*.
 97. Κίβδηλα «ἀρχαῖα» ἔργα, *Ἐλευθερία* 29 Ὀκτωβρίου 1960.
 98. Ἡ καύση τῶν νεκρῶν, 12 Νοεμβρίου 1960.
 99. Νέμεσις, ἡ ἀδυσώπητη θεά, *Ἐλευθερία* 26 Νοεμβρίου 1960.
 100. Ὁ χορὸς τῶν Ὠρῶν, *Ἐλευθερία* 17 Δεκεμβρίου 1960.
 101. Τὰ ἀρχαῖα χάλκινα ἀριστουργήματα, *Ἐλευθερία* 25 Δεκεμβρίου 1960.
 102. Ἑλληνικὰ ἔργα στὴ Βασιλεία, *N. Έστία* 68 (1960) 1060-1062.
 103. Μαρμάρινες σαρκοφάγοι, *Ἐλευθερία* 7 Ἰανουαρίου 1961.
 104. Τὸ εἰκονιστικὸ πρόβλημα, *Ἐλευθερία* 4 Φεβρουαρίου 1961.
 105. Γύρω ἀπὸ τὸν Πολύκλειτο, *Ἐλευθερία* 4 Μαρτίου 1961.
 106. Νέοι θεοί, *Ἐλευθερία* 18 Μαρτίου 1961.
 107. Τὰ οἰκοδομικὰ ἀρχαῖα ὑλικά, *Ἐλευθερία* 1 Ἀπριλίου 1961.
 108. Ὑπάρχουν ἄσεμνα ἔργα; *Ἐλευθερία* 7 Ἀπριλίου 1961.
 109. Τὸ ἀρχαῖο θέατρο καὶ τὰ μνημεῖα του, *Ἐλευθερία* 15 Ἀπριλίου 1961.
 110. Ἴκαρος καὶ Φαέθων, *Ἐλευθερία* 29 Ἀπριλίου 1961.
 111. Μελέτες γιὰ τὸν Φειδία, *Ἐλευθερία* 13 Μαΐου 1961.
 112. Ἡ τραγικὴ Μέδουσα, *Ἐλευθερία* 27 Μαΐου 1961.
 113. Ὁ ἀμφορεὺς τῆς Βασιλείας, *Ἐλευθερία* 10 Ἰουνίου 1961.
 114. Τὸ Ἀσκληπιεῖο τῆς Κῶ, *Ἐλευθερία* 24 Ἰουνίου 1961.

115. «Νέκυιες», *Ἐλευθερία* 8 Ἰουλίου 1961.
116. Μιμήσεις γλυπτῶν, *Ἐλευθερία* 5 Αὐγούστου 1961.
117. Ἡ ἀγορὰ τῆς Θάσου, *Ἐλευθερία* 19 Αὐγούστου 1961.
118. Ἡ Θάσος, *Ἐλευθερία* 2 Σεπτεμβρίου 1961.
119. Πασκουῖνο, *Ἐλευθερία* 4 Νοεμβρίου 1961*.
120. Ἐνα Ἡλύσιο τῆς τέχνης, *Ἐλευθερία* 18 Νοεμβρίου 1961*.
121. Ἀρχαῖα ἑλληνικὰ γλυπτὰ, *Ἐλευθερία* 9 Δεκεμβρίου 1961.
122. Ἀκρωτήρια ναῶν, *Ἐλευθερία* 13 Ἰανουαρίου 1962.
123. «Ἐλληνικοὶ ναοὶ καὶ ἱερά», *Ἐλευθερία* 10 Φεβρουαρίου 1962.
124. Ἡ Σαπφώ, *Ἐλευθερία* 5 Μαΐου 1962.
125. Νεκροκορίνθια, *Ἐλευθερία* 19 Μαΐου 1962.
126. Ὁ Ἀχελῷος, *Ἐλευθερία* 2 Ἰουνίου 1962.
127. Τεφροδόχες κάλπες, *Ἐλευθερία* 11 Αὐγούστου 1962.
128. Ἡ πόλη τῆς Σειρήνας, *Ἐλευθερία* 27 Ὀκτωβρίου 1962*.
129. Βροχὴ στὴν Πομπηία, *Ἐλευθερία* 10 Νοεμβρίου 1962*.
130. Τὸ Μουσεῖο τῆς Νεάπολης, *Ἐλευθερία* 9 Δεκεμβρίου 1962*.
131. Θεοὶ τῆς Ποσειδωνίας, *Ἐλευθερία* 22 Δεκεμβρίου 1962*.
132. Στὸ στόμιο τοῦ Σίλαρι, *Ἐλευθερία* 12 Ἰανουαρίου 1963*.
133. Τὰ περιοδικὰ, *Ἐλευθερία* 9 Φεβρουαρίου 1963.
134. Τὸ Μουσεῖο τοῦ Λατερανοῦ, *Ἐλευθερία* 23 Φεβρουαρίου 1963*.
135. Ἑλληνορωμαϊκὴ τέχνη, *Ἐλευθερία* 6 Ἀπριλίου 1963*.
136. Ἀνασκαφὴ τῆς Βραυρῶνος, *Ἐλευθερία* 20 Ἀπριλίου 1963**.
137. Φλωρεντινὸς οὐμανισμὸς, *Ἐλευθερία* 4 Μαΐου 1963*.
138. Οἱ περιγραφές, *Ἐλευθερία* 9 Μαΐου 1963.
139. Βάσεις ἀγαλμάτων, *Ἐλευθερία* 18 Μαΐου 1963.
140. Ἀθηναῖοι τῆς παρακμῆς, *Ἐλευθερία* 1 Ἰουνίου 1963.
141. Ἀκρωτήρια τῆς Σαμοθράκης, *Ἐλευθερία* 29 Ἰουνίου 1963.
142. «Ἀστραγαλίζουσες», *Ἐλευθερία* 27 Ἰουλίου 1963*.
143. «Δελφικὰ αἰνίγματα», *Ἐλευθερία* 24 Αὐγούστου 1963.
144. Τὰ Ἡλύσια πεδία, *Ἐλευθερία* 7 Σεπτεμβρίου 1963.
145. Ἀξιόλογες μελέτες, *Ἐλευθερία* 21 Σεπτεμβρίου 1963.
146. «Greek Arts», *Ἐλευθερία* 12 Νοεμβρίου 1963.
147. Ἡ Ἀφροδίτη τῆς Μήλου, *Ἐλευθερία* 20 Νοεμβρίου 1963.
148. Συμπληρώσεις ἀγαλμάτων, *Ἐλευθερία* 28 Δεκεμβρίου 1963.
149. Οἱ περιγραφές, *Ν. Ἑστία* 73 (1963) 386-387.

150. Τὸ ἔργο μιᾶς ζωῆς, *Ἐλευθερία* 11 Ἰανουαρίου 1964.
151. Ἡ «Μεγάλη Ἑλλάδα», *Ἐλευθερία* 25 Ἰανουαρίου 1964*.
152. Τῶν ἀνθῶν τὰ κρίνα, *Ἐλευθερία* 8 Φεβρουαρίου 1964.
153. Οἱ Ἀργοναῦτες καὶ ἡ Ἴωλκός, *Ἐλευθερία* 8 Μαρτίου 1964.
154. Θεσσαλικὲς στῆλες, *Ἐλευθερία* 21 Μαρτίου 1964.
155. Διασπορὰ καὶ τέχνη, *Ἐλευθερία* 2 Ἀπριλίου 1964*.
156. Τὸ Ἐθνικὸ Μουσεῖο, *Ἐλευθερία* 30 Μαΐου 1964.
157. Τὸ ἄγαλμα τοῦ «Ράφτη», *Ἐλευθερία* 8 Αὐγούστου 1964.
158. Ὁ Μανιερισμός, *Ἐλευθερία* 22 Αὐγούστου 1964.
159. Ἀττικὲς στῆλες, *Ἐλευθερία* 26 Σεπτεμβρίου 1964.
160. Ὁ Ἄρης στὴν Ἀθήνα, *Ἐλευθερία* 24 Ὀκτωβρίου 1964**.
161. Μεταμορφώσεις, *Ἐλευθερία* 5 Νοεμβρίου 1964*.
162. Ἀνασκαφὲς καὶ παιδεῖα, *Ἐλευθερία* 5 Δεκεμβρίου 1964.
163. Χάλκινα τεχνουργήματα, *Ἐλευθερία* 19 Δεκεμβρίου 1964.
164. Ἐνα φειδιακὸ θέμα σὲ ἄγαλμα τοῦ Μιχαῆλ Ἀγγελοῦ, *N. Ἐστία* 76 (1964) 1705-1709**.
165. Τὰ ἀρχαῖα ἀγάλματα, *Ἐλευθερία* 23 Ἰανουαρίου 1965.
166. Εὐρήματα στὴ Μεγάλῃ Ἑλλάδα, *Ἐλευθερία* 6 Μαρτίου 1965.
167. Otto Walter, *Ἐλευθερία* 20 Μαρτίου 1965· *N. Ἐστία* 77 (1965) 466-468**.
168. Ἀγάλματα στὴ Βενετία, *Ἐλευθερία* 3 Ἀπριλίου 1965.
169. Ἡ Γλυπτοθήκη τοῦ Μονάχου, *Τὸ Βῆμα* 20 Ἀπριλίου 1972.
170. Ἀπανθίσματα, *Τὸ Βῆμα* 1 Σεπτεμβρίου 1974.
171. Χρῆστος Τσουντας, *Τὸ Βῆμα* 31 Δεκεμβρίου 1974.
172. Γραικυλισμῶν κίνδυνοι, *Τὸ Βῆμα* 29 Μαΐου 1977.
173. Ἡ κιθάρα τοῦ Ἀπόλλωνα καὶ τὸ ρόπαλο τοῦ Ἡρακλεῖ, *Τὸ Βῆμα* 4 Μαρτίου 1979.
174. Σάλος στὴ Γαλλία γιὰ τὰ σχέδια ἀλλαγῆς τῶν ἀρχαιολογικῶν σχολῶν, *Τὸ Βῆμα* 25 Ἰανουαρίου 1981.
175. Τὸ «ὥρολόγιό τοῦ Αὐγούστου», *Τὸ Βῆμα* 15 Ἰανουαρίου 1982*.
176. Οἱ ἀρχαιολόγοι, οἱ τεχνικοὶ καὶ τὸ ΥΧΟΠ, *Τὰ Νέα* 20 Φεβρουαρίου 1984.
177. Alfred Mallwitz, *Τὸ Βῆμα* 9 Δεκεμβρίου 1984.

ΠΕΝΘΗ

ΒΑΡΒΑΡΑ Θ. ΦΙΛΙΠΠΑΚΗ

Στις 25 Ὀκτωβρίου ἀπεβίωσεν ἡ Ἐπίτιμος Γενική Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων Βαρβάρα Θ. Φιλίππακη. Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα, τὸ 1914, καὶ σπούδασε στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου. Ἡ κλίση τῆς τὴν ὠθοῦσε πρὸς τὴν ἀρχαιολογία, ὅπου ὅμως δὲν ὑπῆρχε, στὰ χρόνια τῆς νεότητάς της, δυνατότητα ἀπασχόλησης. Μὲ τὸν νόμο 1947/1939, ποῦ εἶχε συντάξει ὁ Σπυρίδων Μαρινάτος, δὲν ἐπιτρεπόταν στίς γυναῖκες ὁ διορισμός τους στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία. Μόνες τυχερὲς ἦσαν ἡ Ἄννα Ἀποστολάκη, ἡ Σέμνη Καρούζου, ἡ Εἰρήνη Βαρούχα καὶ ἡ Ἰωάννα Κωνσταντίνου.

Τὸ 1938 προσελήφθη στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία γιὰ νὰ διεκπεραιώσῃ τὴν πρόσθετη ἐργασία ποῦ δημιούργησαν οἱ ἐορτὲς τῆς Ἐκατονταετηρίδος, ὡς βοηθὸς τοῦ καθηγητοῦ τῆς καὶ Γραμματέως Γεωργίου Οἰκονόμου. Ἀσχολήθηκε ἰδιαίτερα μὲ τὴ σύνταξη τοῦ τόμου *Τὸ Ἔργον τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας κατὰ τὴν πρώτην αὐτῆς ἑκατονταετίαν* καὶ τῶν βιογραφικῶν σημειωμάτων τοῦ ἄλλου τόμου, *Λεύκωμα τῆς Ἐκατονταετηρίδος τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας*. Κατὰ τὴν Κατοχὴ, τὸ 1941, προσελήφθη πάλιν στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία μὲ ἔργο τὴν ταξινόμηση τοῦ Φωτογραφικοῦ Ἀρχείου, τοῦ ὁποῦ ἔκαμε τὴν πρώτη κατάταξη, κυρίως τῶν μεγάλου σχήματος ὑάλινων πλακῶν καὶ τῶν φωτογραφιῶν τους. Μετὰ τὴν Ἐταιρεία, ἐργάστηκε, κατὰ τὸ διάστημα 1943-1946, στὴ Διεύθυνση Ἀναστηλώσεως τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, στὴν ὁποία προσλήφθηκε ὡς ἔκτακτος ἐπὶ συμβάσει ὑπάλληλος. Διευθυντὴς ἦταν ὁ Ἀναστάσιος Ὀρλάνδος. Μέλος τῆς Ἐταιρείας ἔγινε τὸ 1950.

Μετὰ τὸ 1946 πῆγε στὴν Ἀγγλία γιὰ σπουδές. Φοίτησε στὴν Ὁξφόρδη καὶ ἔγινε διδάκτωρ μὲ τὴ διατριβὴ *The Attic Stamnos*. Ἐκεῖ ἀπέκτησε τὴν ἐξαιρετικὴ γνώση τῆς τῆς ἀττικῆς ἀγγειογραφίας. Ἡ Φιλίππακη μαζὶ μὲ μερικοὺς ἀκόμη ἀρχαιολόγους, Καλλιπολίτη, Ἀνδρόνικο, ἦσαν οἱ πρῶτοι ποῦ ἔκαμαν

Ὁ John Davidson Beazley,
ἡ σύζυγός του
καὶ ἡ Βαρβάρα Φιλιππάκη
τὸ 1965 στὸς Δελφούς.

συστηματικὲς σπουδὲς στὴν Ἀγγλία μετὰ τὸν Πόλεμο. Ἄλλη ὁμάδα, ἱστορικῶν κυρίως, προτίμησε, τὴν ἴδια ἐποχὴ, τὴ Γαλλία.

Γυρίζοντας ἀπὸ τὴν Ἀγγλία προσελήφθη, τὸ 1950, στὶς ἀνασκαφὲς τῆς Ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἀναγκαστικὴ διακοπὴ τῆς ἔρευνας κατὰ τὰ χρόνια τοῦ Πολέμου, οἱ Ἀμερικανοί, μὲ νέο ζήλο καὶ ἐνθουσιασμό, ξανάπιασαν τὴ μεγάλη ἀνασκαφὴ προσπαθώντας νὰ κερδίσουν τὰ χαμένα χρόνια. Στὴν Ἀγορὰ ἡ Φιλιππάκη ἔμεινε ἕως τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1956, κατὰ τὸ διάστημα ὅμως 1951-1952 παρέμεινε, μὲ ὑποτροφία, στὸ Princeton, συντάσσοντας τὸ τμῆμα τοῦ βιβλίου *Small Objects from the Pnyx* (1956) ποῦ εἶχε γράψει σὲ συνεργασία μὲ τὴ Lucy Talcott καὶ ἄλλους.

Στὴν Ὑπηρεσία διορίστηκε, μὲ διαγωνισμό, τὸ 1956, στὸν πρῶτο διαγωνισμό μετὰ τὸν Πόλεμο στὸν ὁποῖο ἔγιναν δεκτὲς οἱ

γυναίκες. Τοποθετήθηκε στη Σάμο στην οποία έμεινε έως το 1959. Τον Ἀπρίλιο τῆς χρονιάς αὐτῆς μετατέθηκε στο Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο, στο ὁποῖο τῆς ἀνατέθηκαν καθήκοντα ὑπευθύνου ἐποπτείας καὶ διοίκησης τῆς Προϊστορικῆς Συλλογῆς! Κατὰ τὴν ὑπηρεσία της σ' αὐτὸ μέχρι τοῦ 1965, συνεργάστηκε στὴν ἔκθεση τῶν ἀγγείων τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου ποὺ γινόταν ἀπὸ τὴ Σέμνη Καρούζου.

Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων ἔγινε τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1965. Τὸν Ἀπρίλιο μετατέθηκε στοὺς Δελφοὺς ὡς Ἐφορος τῆς Ἐφορείας καὶ Διευθύντρια τοῦ Μουσείου Δελφῶν. Ἀπὸ 17 Αὐγούστου 1964 ἔσχυε τὸ ΝΔ 4352/1964 ποὺ καθιέρωνε τὴν τριακονταπενταετία ὡς ἀνώτατο ὄριο παραμονῆς στὴ δημόσια ὑπηρεσία καὶ ἡ Φιλιππάκη ἀντικατέστησε στοὺς Δελφοὺς τὴν Ἰωάννα Κωνσταντίνου ποὺ εἶχε ἀποχωρήσει, κατὰ τὸ ΝΔ αὐτό, τὴν προηγούμενη χρονιά.

Ἡ ὑπηρεσία της στοὺς Δελφοὺς διήρκεσε ἕως τὸν Ἰούνιο τοῦ 1968. Τότε μετατέθηκε στὴ Συλλογὴ Ἀγγείων καὶ Μικροτεχνίας τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου, ὡς Ἐφορὸς της καὶ διάδοχος τῆς Σέμνης Καρούζου. Στὴ θέση αὐτὴ παρέμεινε ἕως ὅτου ἀποχώρησε ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία. Κατὰ τὸ διάστημα 1977-1979 διετέλεσε καὶ Προϊσταμένη τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου. Τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1978 διορίστηκε στὴν κενὴ θέση Γενικοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων. Στὶς 31 Δεκεμβρίου τοῦ ἐπόμενου ἔτους ἀποχώρησε ἀπὸ τὸν Κλάδο λόγῳ συμπλήρωσης τοῦ ὁρίου ἡλικίας, ἔπειτα ἀπὸ δημόσια ὑπηρεσία 23 χρόνων.

Ἐργὸ τῆς Β. Φιλιππάκη εἶναι μεγάλο μέρος τῆς ἔκθεσης τοῦ Μουσείου τῆς Βραυρῶνος, ὅταν Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς ἦταν ὁ Σπυρίδων Μαρινάτος. Μετὰ τὸ 1974, ἀσχολήθηκε μὲ τὴν ἔκθεση τοῦ Μουσείου Χίου καὶ τοῦ Μουσείου Μαραθῶνος.

Ἡ Βαρβάρα Φιλιππάκη ὑπῆρξε ἀθόρυβο μέλος τῆς Ὑπηρεσίας καί, λόγῳ τοῦ φύλου της, ἀδικήθηκε. Διορίστηκε πολὺ ἀργὰ καὶ τὰ χρόνια τῆς δραστηρίαις πρώτης νεότητος τὰ κατανάλωσε σὲ ἀσχολίες ποὺ δὲν ἦσαν γιὰ ἐκείνη. Τὶς δευτέρες σπουδές της, στὴν Ὁξφόρδη, τὶς ἔκαμε μὲ δάσκαλο τὸν John Davidson Beazley. Κοντὰ του ἔμαθε τὴν αὐστηρὴ του μέθοδο τῆς ἐργασίας, τὴν ὁποῖαν ὅμως ἡ ἴδια δὲν ἐφάρμοσε ὅσο ἔπρεπε. Γιὰ πολλοὺς λόγους κατατριβόταν, στὴν μετὰ τὸ 1968 περίοδο κατὰ

τὴν ὁποία τὰ πράγματα, ἀπὸ ὑπηρεσιακὴ ἄποψη, ἦσαν καλύτερα εἰδικῶς γιὰ ἐκείνη, μὲ τὰ καθημερινὰ καὶ τὰ ἀσήμαντα. Ἡ περιόδος τῆς πνευματικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ὀριμότητάς της πῆγε χαμένη. Ὅσοι τὴ γνώρισαν καλὰ μαρτυροῦν ὅτι τὴν κατεῖχε τὸ πάθος τῆς τελειοθηρίας, κάτι τὸ ἀνέφικτο στὴν ἐπιστήμη. Ἦταν ἐπίσης εὐαίσθητη στὶς γνώμες τῶν ἄλων. Οἱ δύο αὐτοὶ ἰσχυροὶ ἀνασχετικοὶ παράγοντες τὴν ἐμπόδισαν νὰ ἐργαστεῖ καὶ νὰ προσφέρει στὴ γνώση τῆς ἀττικῆς ἀγγειογραφίας, πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο ὑπῆρχαν οἱ ἐπιστημονικὲς προϋποθέσεις.

Ὅπως σχεδὸν ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἀρχαιολόγοι, δὲν ἀπέφυγε τὸν πειρασμὸ τῶν ἀνασκαφῶν. Ἐκαμε, ὡς συστηματικὴ, μία, στὴν ἀκρόπολη τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου στὴ Σίφνο, συνεχίζοντας, ὅπως ἡ ἴδια δηλώνει, τὴν ἀνασκαφὴ ποῦ εἶχε κάμει στὸν ἴδιο τόπο τὸ 1898, ὁ Χρῆστος Τσουντας (*ΠΑΕ* 1898, 16· *ΑΕ* 1899, 130-134). Ἡ νέα αὐτὴ ἀνασκαφὴ εἶχε ἀρχίσει ὡς συστηματικὴ τῆς Ἑπιτελείας τὸ 1969 (*ΑΑΑ* 6, 1973, 93-102). Τὶς πρῶτες τρεῖς χρονιὲς ἔγινε μὲ πιστώσεις κρατικὲς. Τὶς τελευταῖες περιόδους (1975-1980) περιελήφθη στὸ πρόγραμμα τῆς Ἑταιρείας. Δὲν ἦταν πολὺ ἐπιτυχῆς ἡ ἰδέα της νὰ κάμει ἀνασκαφὴ σὲ ἀκρόπολη, ὅπου οἱ τεχνικὲς δυσκολίες εἶναι μεγάλες, ἐνίοτε ἀνυπέρβλητες. Ἄλλωστε ἔκλινε πάντα πρὸς τὴ μελέτη τοῦ γραφείου, ὅπως δείχνουν καὶ οἱ λίγες μελέτες ποῦ δημοσίευσε. Εἰδικευμένη ἐξ ἀρχῆς στὴν ἀττικὴ κεραμικὴ δὲν ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὰ ἐνδιαφέροντά της αὐτὰ παρὰ μόνο μὲ τὴν ἀνασκαφὴ τῆς Σίφνου, στὴ διενέργεια τῆς ὁποίας συνέτειναν καὶ ἄλλοι λόγοι. Ὁ πατέρας της ἦταν Σίφνιος ἐκ καταγωγῆς, ἡ μητέρα της εἶχε γεννηθεῖ στὸ νησι ὅπου ὑπῆρχε σπίτι τῆς οἰκογένειας. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀναπάντεχο αὐτὸ ποῦ λέγει ἡ ἴδια (*ΑΑΑ*, ὅ.π. 94), ὅτι «ἡ τόσον ἐνδιαφέρουσα αὐτὴ ἀκρόπολις ἐκυριάρχει εἰς τὴν σκέψιν μου ἀπὸ τῶν πολὺ νεανικῶν μου χρόνων. Ἔτσι, ὅταν τὸ 1968 τὴν ἐπεσκέφθη ὁ καθηγητὴς κ. Σπ. Μαρινᾶτος καὶ ἐξεδήλωσε ἐνδιαφέρον διὰ τὴν συστηματικὴν πλέον ἔρευνάν της πρὸς ἀκριβέστερον προσδιορισμὸν τῆς χρονολογίας της, τὴν ἀνέλαβον μὲ ἐνθουσιασμόν».

B.X.Π.

ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ

Η ΑΠΩΤΑΤΗ ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

Σημαντικό μέρος του πολυνομοσχεδίου του υπουργείου Πολιτισμού, το οποίο ίσως έχει ψηφιστεί έως ότου κυκλοφορηθεί το τεύχος του του *Μέντορος*, αποτελεί εκείνο που αφορά το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων. Δεν γνωρίζω τι θα έχει απομείνει από το ΤΑΠΑ όταν αρχίσει να εφαρμόζεται ο νέος νόμος. Γεγονός είναι ότι σήμερα το Ταμείο αυτό είναι ισχυρότατο, γιατί άναος είναι η πηγή χρημάτων που καθημερινώς το ενισχύει. Η ιστορία του είναι αρκετά μακρά και την έχω εκθέσει (*Δοκίμιο για την Αρχαιολογική Νομοθεσία*, 1982, 55-56· *Η περιπέτεια της ελληνικής Αρχαιολογίας στον βίο του Χρήστου Καρούζου*, 1995, 126-127). Εκείνοι που το οργάνωσαν, θέλησαν να δημιουργήσουν στήριγμα της Υπηρεσίας και όρισαν ως κύριο έργο του την αγορά αρχαίων και χώρων όπου υπάρχουν αρχαία, τον εξοπλισμό των μουσείων και των Εφορειών των Αρχαιοτήτων, την έκδοση αρχαιολογικών βιβλίων και τη μισθοδοσία, όταν χρειάζεται, φυλάκων αρχαιοτήτων. Από αρκετά χρόνια με αλληπάλληλες νομοθετικές αλλαγές, στα ζητήματα της διοίκησης και του έργου του, το Ταμείο ξέφυγε από τον αρχικό του προορισμό, απέκτησε αυτονομία και ασκεί, παράλληλα προς την Υπηρεσία (Υπουργός, Κεντρική Υπηρεσία, Εφορείες) αρχαιολογική πολιτική. Η αλήθεια είναι, πως όταν πρόκειται για αρχαιολογία όλοι είναι ειδικοί, ώστε ο καθείς μπορεί να χειρίζεται ζητήματα καθαρώς επιστημονικά για τα οποία χρειάζεται βαθειά γνώση (επιστημονική), εμπειρία και ειδικευση, προσόντα τα οποία πρέπει να αποδεικνύονται με δημοσιευμένες μελέτες και το ευδόκιμον του υπηρεσιακού έργου επί σειράν ετών.

Το ΤΑΠΑ σήμερα έχει πλήθος υπαλλήλων· κατά πληροφορία την οποία δεν είναι δυνατόν να επιβεβαιώσω ούτε να απορρίψω, οί μισθοδοτούμενοι από το Ταμείο είναι 502. Το 1960 ήσαν 3 ή 4 και ένας υπάλληλος της Κεντρικής Υπηρεσίας εξέδιδε τα έντάλματα προπληρωμής. Ο Προϊστάμενος της Υπηρε-

σίας ήταν και Διευθύνων Σύμβουλος. Ποιά είναι όμως ή άπώτατη άρχή αὐτοῦ τοῦ τεράστιου ὀργανισμοῦ καί τότε ἄρχισε τὸ Κράτος νὰ φορολογεῖ τοὺς ἐπισκέπτες καί θαυμαστὲς τῶν ἀρχαίων μνημείων τῆς Ἑλλάδος;

Ἡ καθιέρωση *γραμματίων εἰσόδου* σὲ ἀρχαιολογικὸ χῶρο, στὴν Ἀκρόπολη, ἔγινε μὲ τὰ ἄρθρα 6 καί 7 τοῦ «Κανονισμοῦ διὰ τὴν Ὑπηρεσίαν τῶν φυλάκων τῆς Ἀκροπόλεως», ὁ ὁποῖος συντάχθηκε γαλλικὰ ἀπὸ τὸν Λουδοβίκο Ρὸς, μεταφράστηκε στὰ ἑλληνικὰ ἀπὸ τὸν Κυριακὸ Σ. Πιττάκη καί ἐγκρίθηκε ἀπὸ τὸν Ὅθωνα στίς 19/31 Δεκεμβρίου 1834. Στὸ Ἀρχεῖο τῆς Ὑπηρεσίας σώζεται ἀντίγραφο τῆς ἑλληνικῆς μετάφρασης ποὺ ἔγινε ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιο Ἰατρίδη, ζωγράφος, διάδοχος τοῦ Μουστοξύδη στὸ Μουσεῖο τῆς Αἴγινας καί βοηθὸς τοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων στὴν Ἀθήνα (Γεωργίου Φαρμακίδη, *Ὁ ζωγράφος Ἀθανάσιος Ἰατρίδης*, 1960). Ὅπως δὴποτε θὰ σώζεται καί τὸ γαλλικὸ κείμενο.

Κατὰ τὸ ἄρθρο 6 τοῦ Κανονισμοῦ οἱ φρουροὶ τῆς Ἀκροπόλεως «δὲν θέλουν ἀνοίξουν τὴν θύραν εἰμὴ εἰς τὸν παρουσιάσαντα γραμμάτιον εἰσόδου ὑπογεγραμμένον παρὰ τοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων». Καταργεῖται λοιπὸν ἡ ἐλευθέρως εἴσοδος στὴν Ἀκρόπολη, ἐὰν ποτὲ ὑπῆρξε κατὰ τὸ μεσοδιάστημα τῆς ἀποχώρησης ἀπὸ αὐτὴν τῆς βαυαρικῆς φρουρᾶς, στίς 25 Μαρτίου / 6 Ἀπριλίου 1835, καί τῆς καθιέρωσης τῶν γραμματίων. Μὲ τὰ γραμμάτια αὐτὰ ἡ ἐπίσκεψη τῆς Ἀκροπόλεως γίνεται ἐλεγχόμενη καί ἐπὶ πληρωμῇ. Ὅφειλεται ἄραγε ὁ νεωτερισμὸς στὸν Πιττάκη καί τὸν Ρὸς ἢ αὐτοὶ ἐπωφελήθηκαν ἀπὸ τὴν τάση ἀργυρολογίας τοῦ ὑπουργείου;

Κατὰ τὸ ἄρθρο 7 τοῦ Κανονισμοῦ «τὰ γραμμάτια θέλουν εἶναι δύο εἰδῶν. Τοῦ πρώτου εἴδους θέλουσιν εἶναι ἐφήμερα καί δι' ἔν μέρησιν ἕξ ὑποκειμένων. Ἡ ἡμέρα, ὁ ἀριθμὸς καί τὸ ὄνομα τῶν φερόντων θέλουν σημειοῦσθαι εἰς αὐτό.

Τὰ γραμμάτια τοῦ δευτέρου εἴδους ἐγχειριζόμενα δι' ἔν μόνον ὑποκείμενον ἔχοντα σημειωμένον τὸ ὄνομα τοῦ θέλουσιν δεσθαι δι' ἄρκετὰς ἡμέρας, ἢ τὸ πλέον διὰ τρεῖς μῆνας».

Στὸν Κανονισμὸ προβλέπεται αὐστηρὴ διαδικασία ἐλέγχου τῶν γραμματίων καί τῶν ἐπισκεπτῶν καί στενὴ παρακολούθησή τους στὰ ἐρεῖπια ἀπὸ τοὺς φύλακες. Πρέπει νὰ ἔχουμε ὑπ' ὄψη

ὅτι ἡ Ἀκρόπολη τοῦ 1834 δὲν ἔχει καμιὰ ὁμοιότητα μὲ τὴ σημερινή. Ἦταν γεμάτη μὲ κτίσματα τῆς τουρκοκρατίας, ἐρείπια, χόματα, σιδερένιες μπάλες κανονιῶν σὲ ἀφθονία καὶ φυτεία. Οἱ ἐπισκέπτες μπορούσαν νὰ χαθοῦν ἢ νὰ κρυφθοῦν στὸν δαίδαλο ἐκεῖνο. Ὅριζεται μάλιστα στὸν Κανονισμό ὅτι ὁ φύλακας ὁ ὁποῖος θὰ ἀνοίξει τὴν πύλη τῆς Ἀκροπόλεως, ὁ πυλωρός, θὰ «συντροφεύσει αὐτοὺς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ὅσον καιρὸν εὐχαριστοῦνται νὰ μείνουν ἐπάνω, καὶ δὲν θέλει τοὺς ἐπιτρέψει νὰ ἀπομακρύνονται ἀπ' αὐτοῦ». Ἐννοεῖται λοιπὸν ὅτι οἱ ἐπισκέπτες θὰ μένουν ἐκεῖ πού βρισκόταν ὁ φύλακας καὶ δὲν θὰ περιπλανῶνται στὸν ὑπόλοιπο χῶρο.

Ὁ Ρὸς φρόντισε νὰ ἐκπονηθοῦν σχέδια τῶν γραμματίων τῶν ὁποίων τὴν ἐκτύπωση ἐνέκρινε στὶς 30 Δεκεμβρίου ὁ ὑπουργὸς Ἰάκωβος Ρίζος Νερουλός. Μέχρι 31 Μαΐου 1835 εἶχαν εἰσπραχθεῖ ἀπὸ τὴν πώληση γραμματίων 586 δραχμές. Τὴν πώληση ἔκαμε ὁ Πιττάκης, ὁ ὁποῖος ἀναγκάστηκε νὰ διαθέσει δωρεὰν ἀρκετά, διότι οἱ φιλόραχοι πού τὰ πῆραν δὲν τὸν πλήρωσαν. Ἀπὸ τὸ ποσὸν τῶν 586 δραχμῶν ποσοστὸ 6% διανεμήθηκε ἀπὸ τὸν Ρὸς στοὺς 5 ἀπόμαχους φρουροὺς τῆς Ἀκροπόλεως, ἀπὸ 6 δραχμὲς στοὺς τέσσερις καὶ 10 στὸν ἐπικεφαλῆς ὑπαξιωματικό. Γιὰ νὰ φανεῖ ἡ ἀξία τοῦ ποσοῦ πού διανεμήθηκε στοὺς φύλακες ἄς συγκριθεῖ μὲ τὸ ἡμερομίσθιο μαθητευόμενου ἐκμαγέως πού προσελήφθη στὶς ἐργασίες τῆς Ἀκροπόλεως στὶς 17 Ἰανουαρίου 1837 καὶ τὸ ὁποῖο εἶχε ὀριστεῖ σὲ τρεῖς δραχμὲς.

Στὶς 34 δραχμὲς πού δόθηκαν στοὺς φύλακες βρίσκεται καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ ποσοστοῦ ὑπὲρ τῶν φυλάκων ἀρχαιοτήτων, τὸ ὁποῖο ἴσχυε μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1994 καὶ ἀποτελοῦσε, ἐνίοτε, αἰτία ἐσωτερικῆς διχόνοιας. Ὅρισμένοι χῶροι καὶ μουσεῖα ἔχουν μεγάλες εἰσπράξεις ἀπὸ τὰ πωλητέα εἶδη καὶ τὸ ποσοστὸ —10% ἐπὶ τῆς τιμῆς πωλήσεως— πού ἀναλογοῦσε στοὺς φύλακες αὐτῶν τῶν πλούσιων τόπων ἦταν ὑπολογίσιμο. Οἱ περισσότεροι χῶροι ὅμως, λ.χ. ὅλοι οἱ χῶροι τῆς Ἀττικῆς πλὴν τοῦ Σουνίου, ἔχουν λίγους ἐπισκέπτες καὶ οἱ φύλακές τους λάμβαναν μικρότατο ποσὸ ἀπὸ τὶς εἰσπράξεις τῶν πωλητέων εἰδῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι τὰ βιβλία καὶ οἱ ὁδηγοί, τὰ δελτάρια, οἱ διαφάνειες. Ἀπὸ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία κρατεῖ τὸ ΤΑΠΑ ποσοστὸ 45% ἐπὶ τῆς τιμῆς πωλήσεως τῶν λίγων βιβλίων τῆς πού διατίθενται

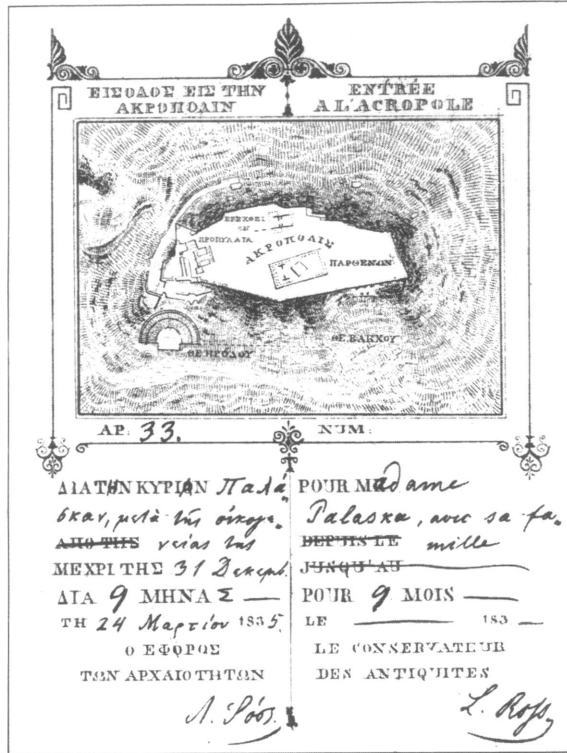
στοὺς ἐπισκέπτες μέσῳ τῶν μουσείων καὶ τῶν ἐκδοτηρίων τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων.

Ἐκ τῆς 8 Ἰουλίου μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1835 εἰσπράχθησαν 94 δραχμές. Τὸ ποσὸν ἦταν μικρὸ καὶ ὁ Πιττάκης στὴν ἀναφορὰ του μὲ τὴν ὁποία τὸ διεβίβαζε στὸν Ρὸς θεωρεῖ ὡς αἰτία τῆς μικρότητος τὴν ἄδεια ἐλευθέρας εἰσόδου ποὺ εἶχε δώσει τὸ ὑπουργεῖο στοὺς ἄνδρες τοῦ ἀγγλικοῦ δικρότου «ὁ Βάρραμ». Ἡ ἐξαίρεση αὐτὴ προκάλεσε ἀνωμαλία στὴν τήρηση τοῦ κανονισμοῦ, διότι, κατὰ τὰ γραφόμενα τοῦ Ρὸς, «πολλὰ γραμμάτια ἐδόθησαν εἰς ἐπισήμους ἐνταῦθα οἰκοῦντας ἄνδρας, χωρὶς νὰ στείλωσιν ἔπειτα, καθὼς ὑπεσχέθησαν, τὴν πληρωμὴν».

Τῇ διανομῇ τῶν γραμματίων περιγράφει ὁ Πιττάκης μὲ ἀναφορὰ του, τῆς 8 Ἰανουαρίου 1836: «Ἀπὸ τὰς ὀκτῶ Ἰουλίου μέχρι 31 Δεκεμβρίου ἐμοίρασα γραμμάτια διδράχμων 97, ἐκ τούτων 31 μόνον ἐπληρώθη. Ἐκ δὲ τῶν τριδράχμων 84, ἐξ αὐτῶν 11 ἐπληρώθησαν καὶ τὰ τρία τούτων ἀπὸ 2 δραχμῶν. Ἐν μέγα μέρος ἐμοιράσθη διὰ Βασιλικῆς Ἀποφάσεως χάριν εἰς τοὺς ναύτας μιᾶς φεργάδος, τὰ δὲ ἄλλα ἐδόθησαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἐπισήμους ἄνδρας οἵτινες, διαφόροις τρόποις ἀπέφυγον τὴν πληρωμὴν».

Εἶναι φανερὸ ὅτι ἡ πώληση τῶν γραμματίων σὲ ἀνθρώπους «ἐπισήμους», οἱ ὅποιοι δὲν εἶχαν καμία διάθεση νὰ ἐπισκεφθοῦν καὶ νὰ μελετήσουν τὰ μνημεῖα τῆς Ἀκροπόλεως, ἦταν γιὰ τὸν Πιττάκη ταπεινωτικό. Ἐπρεπε νὰ παρακαλεῖ καὶ νὰ ἐνοχλεῖ συστηματικούς κακοπληρωτὲς γιὰ λογαριασμὸ τοῦ Κράτους, χωρὶς νὰ διαθέτει δύναμη ἐπιβολῆς. Στὴν ἀχάριστη αὐτὴ ἐπιχείριση τὸν στήριζε ἡ φιλοπατρία του καὶ ὁ ἰδεαλισμὸς ποὺ τὸν συνόδευε μέχρι τοῦ θανάτου του. Βλέποντας ὅμως τὸ ἄκαρπο τῆς προσπάθειας ἀναφέρει στὸ ὑπουργεῖο ὅτι, «διαμοιράσας σχεδὸν ὀκτῶ μῆνας τοιαῦτα γραμμάτια καὶ ἐκ πείρας δοκιμάσας διάφορα, γνωμοδοτῶ, ὅτι εἶναι εὐπρεπέστερον καὶ καλύτερον ἢ τὰ γραμμάτια διαμοιρασθῶσιν εἰς τὸ ἐξῆς ὅλα χάριν, καὶ ἂν τοῦτο γένη δέχομαι τὸ βᾶρος τῆς διανομῆς, ἀλλῶς παρακαλῶ νὰ μοὶ ἀφαιρεθῇ τὸ τοιοῦτον φορτίον».

Σώζεται σήμερα μόνον ἓνα, ὅσο γνωρίζω τουλάχιστον, γραμμάτιο εἰσόδου στὴν Ἀκρόπολη καὶ φυλάσσεται στὸ Ἱστορικὸ καὶ Ἐθνολογικὸ Μουσεῖο. Χρονολογεῖται στὶς 24 Μαρτίου

1835, είναι δίγλωσσο, ελληνικά και γαλλικά, υπογράφεται από τον Λουδοβίκο Ρός και είχε ισχύ 9 μηνών. Είχε έκδοθεί στο όνομα της κυρίας Παλάσκα και της οικογένειάς της, την οποία αποτελούσαν ή θυγατέρα της Έλένη και ο γιός της Λεωνίδα.

Ἡ Μαρία Παλάσκα ἦταν ἡ σύζυγος τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Χρήστου Παλάσκα τὸν ὁποῖο σκότωσαν, στὸ στρατόπεδο τῆς Δρακοσπηλιάς οἱ ἄνδρες τοῦ Ὀδυσσεᾶ Ἀνδρούτσου ὅταν, τὸ 1822, πῆγε ἐκεῖ γιὰ νὰ ἀναλάβει τὴ στρατιωτικὴ ἀρχηγία τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς, σὲ ἀντικατάσταση τοῦ Ὀδυσσεᾶ ποὺ εἶχε παραιτηθεῖ. Τὸν τριετὴ Λεωνίδα (1819-1880) προστάτευσε, καθὼς καὶ ὅλη τὴν οἰκογένεια, ὁ Ἰωάννης Κωλέττης. Τὸ 1827 τὸν ἔστειλε στὴ Γαλλία ὅπου, μὲ ἔξοδα τοῦ Φιλελληνικοῦ Κομιτάτου, σπούδασε στὸ Παρίσι τὰ ἐγκύκλια μαθήματα. Τὸ 1833 κατατάχθηκε ὡς δόκιμος στὴ ναυτικὴ σχολὴ τῆς Βρέστης ἀπ' ὅπου ἀποφοίτησε τὸ 1836. Ὑπηρέτησε ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ γαλλικοῦ πολεμι-

Ὁ Λεωνίδας Παλάσκας,
ὁ πρῶτος
ὁ ὁποῖος μελέτησε μνημεῖο
«ἐντολῆ» τῆς Ἐφορείας τῆς Ἐταιρείας.

κοῦ ναυτικοῦ καὶ τὸ 1844 ἦλθε στὴν Ἑλλάδα καὶ κατατάχθηκε, μετὸν βαθμὸ τοῦ ὑποπλοιάρχου, στὸ πολεμικὸ ναυτικὸ.

Τὸ 1845 ἡ Ἐφορεία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας τοῦ ἀνέθεσε νὰ μελετήσῃ καὶ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸν προορισμὸ τοῦ Πύργου τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Κυρρηστοῦ, τὸν γνωστὸ Πύργο τῶν Ἀνέμων, Ἀέρηδες, στὸ τέρμα τῆς ὁδοῦ Αἰόλου. Ἡ μελέτη τοῦ Λεωνίδα, γραμμένη γαλλικά, παρουσιάστηκε στὴν Ἐφορεία στὶς 15 Νοεμβρίου 1845 καὶ δημοσιεύθηκε (*Σύνοψις τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας τῶν Ἀθηνῶν*, 1847, 247-286 fig. 1-11). Εἶναι ἡ πρώτη μελέτη μετὰ τὴν ὁποία ἡ Ἐταιρεία ἔκαμε ἔναρξη τῶν ἐπιστημονικῶν δημοσιευμάτων της. Σύμφωνα μετὰ τὴ μελέτη τοῦ Παλάσκα τοποθετήθηκαν στὸ μνημεῖο χάλκινοι δείκτες, στὴ θέση τῶν ἀρχαίων. Κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ραγκαβῆ (αὐτόθι 234) «οὕτω λοιπὸν διὰ τῆς Ἐταιρείας ἀνέλαβεν, οὕτως εἰπεῖν, ζῶν τὸ πρὶν νεκρὸν τοῦτο μνημεῖον. Ὁ ἀπόμαχος τῆς ἀρχαιότητος ἐνεδύθη τὴν ἀρχαϊκὴν πανοπλίαν του, καὶ ἐγκατασταθεὶς αὐθις εἰς τὴν πρὸ αἰῶνων ὑπηρεσίαν του [τοῦ ὥρολογίου] μετὰ γλῶσσαν ἀρχαίαν καὶ εἰς τοὺς πολλοὺς ἀκατάληπτον, ἀναγγέλλει τὰς ἡλιακὰς περιόδους».

Ὁ Λεωνίδας Παλάσκας διέπρεψε στὸ ναυτικὸ καὶ τὸ ὄνομά του φέρει τὸ γνωστότατο Κέντρο Ἐκπαιδεύσεως τοῦ ναυτικοῦ στὸν Σκαρμαγκᾶ. Τὰ τῆς οἰκογένειας Παλάσκα διηγεῖται ὁ Θανάσης Πετσάλης στὸ ἱστορικὸ μυθιστόρημά του *Ἑλληνικὸς Ὅρθρος*, στὸ ὁποῖο κύριον πρόσωπο εἶναι ὁ Ἰωάννης Κωλέττης, Πρόεδρος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας κατὰ τὸ διάστημα 1844-1847.

Β.Χ.Π.

ΑΡΧΑΙΟΓΝΩΣΤΙΚΑ ΠΑΡΑΛΕΙΠΟΜΕΝΑ

ΤΟ «ΛΥΚΕΙΟ» ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΑΘΗΝΑΣ

(ΜΙΚΡΟ ΙΕΡΟ ΤΟΥ ΛΥΚΙΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΑ
ΣΥΝΔΕΟΜΕΝΟ ΜΕ ΤΟ ΓΕΙΤΟΝΙΚΟ ΜΕΓΑΛΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ)

Οι άρχαίοι Ἀθηναῖοι ἀπὸ τὰ κλασικὰ χρόνια ὡς τὸ τέλος τῆς ἀρχαιότητος ὀνόμαζαν «Λύκειο» εἴτε ἓνα μικρὸ ἱερὸ τοῦ Λύκιου Ἀπόλλωνα ποῦ εἶχε δημιουργηθεῖ ἔξω τοῦ ἀνατολικοῦ βραχίονα τοῦ θεμιστόκλειου τείχους εἴτε ἓνα «γυμνάσιο», δηλαδή χωρὸ ἀθλητικῶν ἀγώνων ἢ ἀθλητικῶν παιδιῶν ποῦ τὴν ἴδια ἐποχὴ λειτουργοῦσε σὲ μεγάλη ἔκταση ἀνατολικά τοῦ ἱεροῦ.

Τὸ ἱερὸ Λύκειο δὲν βρέθηκε, ἡ θέση του ὅμως μπορεῖ μὲ σχετικὴ ἀκρίβεια νὰ προσδιοριστεῖ ἀπὸ τὴ μνεία του σὲ ἀρχαῖα κείμενα: βρισκόταν ἔξω ἀπὸ τὴν πολὺ γνωστὴ «πύλη τοῦ Διοχάρους» τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τοῦ τείχους, στὴ θέση ὅπου ἡ σημερινὴ ὁδὸς Μητροπόλεως συναντᾶται μὲ τὴ μικρὴ κάθετη ὁδὸ Πεντέλης, διακόσια περίπου μέτρα προτοῦ ἡ ὁδὸς Μητροπόλεως φτάσει στὴν πλατεία Συντάγματος. Ὁ Στράβων (9.397) σημειώνει πὼς ἔξω ἀπὸ τὴν πύλη αὐτὴ συναντοῦσε κανεῖς πρῶτα τὸ ἱερὸ τοῦ Λύκιου Ἀπόλλωνα (ποῦ ὑποτίθεται πὼς ἦταν ὑπαίθριο μὲ χτιστὸ περίβολο. Μέσα στὸν περίβολο ὑπῆρχε ὁ βωμὸς τοῦ θεοῦ. Ἄν ὑπῆρχε καὶ ἄγαλμα, μπορεῖ μέσα στὸν περίβολο νὰ εἶχε χτιστεῖ καὶ ναῖσκος γιὰ νὰ τὸ στεγάσει, ἰδίως ἂν τὸ ἄγαλμα ἦταν ξύλινο). Ὁ Στράβων προσθέτει πὼς παλαιότερα κοντὰ στὸ ἱερὸ ὑπῆρχε κρήνη «πολλοῦ καὶ καλοῦ ὕδατος». Ἀκόμα ἐκεῖ κοντὰ εἶχε τὴν πηγὴ του ἓνα ρυάκιο ποῦ ἔμπαινε μέσα στὴν πόλη, κοντὰ στὴν πύλη τοῦ Διοχάρους, καὶ διέσχιζε τὴν Ἀθήνα ὡς τὸν Κεραμεικὸ: ἦταν ὁ Ἡριδανός, ὁ ὁποῖος στὰ χρόνια τοῦ Στράβωνα δὲν εἶχε οὔτε ἀρκετὸ οὔτε καθαρὸ νερό. Ἀντίθετα, ἀνατολικότερα, ὁ Ἴλισος εἶχε ἀρκετὸ νερό, ἔρρεε ὅμως πάντα ἔξω τῶν τειχῶν.

Ὁ Ἀπόλλων στὴν Ἀθήνα δὲν εἶχε τὴ θερμὴ λατρεία τῆς Ἀθηνᾶς, τιμῶνταν ὅμως περισσότερο ἀπὸ ἄλλους ὀλύμπιους θεούς: εἶχε ναὸ καὶ ἐπιβλητικὸ ἄγαλμα στὴν ἀγορά, ὅπου ἔφερε

τὸ προσωνύμιο «πατῶος», γιατί τὸ πολυπληθές ἰωνικὸ στοιχεῖο τῆς πόλης ποὺ τιμοῦσε ὡς γενάρχη του τὸν Ἴωνα ἤθελε τὸν ἦρωα αὐτὸν γιὰ τοῦ Ἀπόλλωνα.

Ἡ μεγαλύτερη ἱκανοποίηση τῶν ἰωνικῆς καταγωγῆς Ἀθηναίων ἦταν ἡ ἀναγνώριση τοῦ Ἀπόλλωνα ὡς «πατρώου» θεοῦ ἀπὸ μέρους ὄλων τῶν συμπολιτῶν τους.

Ὁ θεὸς αὐτός, ἐκτὸς τοῦ ναοῦ ποὺ εἶχε στὴν πιὸ κεντρικὴ θέση τῆς ἀγορᾶς (ὅπου μόνον τιμῶνταν μὲ τὸ προσωνύμιο «πατῶος»), εἶχε καὶ ἀρκετὰ ἱερὰ σὲ ἄλλες θέσεις τῆς πόλης, μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ θεμιστόκλεια τείχη. Τὰ γνωστότερα ἀπὸ αὐτὰ ἦταν τέσσερα: ἓνα βρισκόταν πολὺ κοντὰ στὴν Ἀκρόπολη, στὸ ὁποῖο τιμῶνταν ὡς «Πύθιος» (δηλαδὴ ὁ θεὸς τῶν Δελφῶν ἢ τῆς Πυθοῦς). Αὐτὸ ὁ Πausanias τὸ λέει «ἱερὸν ἐν σπηλαίῳ» γιατί ἦταν μέσα σὲ μικρὴ κοιλότητα τοῦ βράχου, στὰ βορειοδυτικὰ κρᾶσπεδα τῆς Ἀκρόπολης, κάτω ἀπὸ τὴ βόρεια πτέρυγα τῶν Προπυλαίων. Σημαντικότερο ἀπὸ αὐτὸ ἦταν ἓνα δεύτερο Πύθιον ποὺ βρισκόταν κοντὰ στὸ Ὀλυμπεῖο. Σ' αὐτὸ ὑπῆρχε καὶ ναὸς χτισμένος μεταξὺ τῆς νοτιοδυτικῆς γωνίας τοῦ Ὀλυμπεῖου καὶ τῆς κοίτης τοῦ Ἴλισοῦ. Ὑπῆρχε καὶ ἄγαλμα τοῦ Πύθιου Ἀπόλλωνα. Στὸ ἱερὸ αὐτό, στὰ πρῶμα χρόνια, πρὶν χτιστεῖ ὁ ναός, ὑπῆρχε λίθινος χτιστὸς βωμός, τὸν ὁποῖο εἶχε ἀφιερῶσει ἓνας ἐγγονὸς τοῦ τυράννου Πεισιστράτου (γιὸς τοῦ Ἰπία), ὀνομαζόμενος ἐπίσης Πεισιστράτος, ὁ ὁποῖος στὴν ἐπιγραφή τοῦ βωμοῦ λέει πὼς εἶχε ἀναθέσει τὸν βωμὸ σ' ἀνάμνηση τῆς ἐνιαύσιας «ἀρχῆς» του ὡς ἐπωνύμου ἄρχοντος (γύρω στὰ 522 π.Χ.). Ὁ Θουκυδίδης ἀναφέρει (6,55) τὴν ἐπιγραφή τοῦ νεότερου αὐτοῦ Πεισιστράτου γιὰ νὰ ἀποδείξει πὼς τὸ ἀξίωμα τοῦ «ἐπωνύμου ἄρχοντος» τῆς προπαιστράτειας ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας δὲν εἶχε καταργηθεῖ ἀπὸ τοὺς τυράννους, δινόταν ὅμως σὲ ἔμπιστα πρόσωπα. Ἡ ἐπιγραφή βρέθηκε τὸν περασμένο αἰῶνα (στὰ 1877) καὶ σήμερα εἶναι ἐκτεθειμένη στὸ Ἐπιγραφικὸ Μουσεῖο τῆς Ἀθήνας.

Τὸ τρίτο ἱερὸ τοῦ Ἀπόλλωνα, ἀφιερωμένο στὸν «Δελφίνιον Ἀπόλλωνα», βρισκόταν κοντὰ στὸ Πύθιον αὐτὸ τοῦ Ἴλισοῦ. Ὁ Δελφίνιος Ἀπόλλων εἶχε κι αὐτὸς μικρὸ ναό, ὁ ὁποῖος πιστεύεται πὼς βρισκόταν ἀνάμεσα στὸν νότιο περίβολο τοῦ Ὀλυμπεῖου καὶ στὴ δεξιὰ ὄχθη τοῦ Ἴλισοῦ, ὅπου βρέθηκαν θεμέλια

ναού. Σὲ μικρὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὰ θεμέλια αὐτὰ βεβαιώθηκαν θεμέλια ἄλλου χτίσματος, τὸ ὁποῖο ὑποτίθεται πὼς ἦταν τὸ συνδεόμενο μὲ τὸ ἱερὸ δικαστήριον «ἐπὶ Δελφίνιῳ». Ἐκείνη ἀθηναϊκὴ παραδόσεις εἶναι γνωστὸ πὼς στὸν Δελφίνιον Ἐπόλλωνα εἶχε προσευχηθεῖ ὁ ἔθνικὸς ἥρωας τῶν Ἀθηναίων, ὁ Θησέας, καὶ εἶχε ζητήσει τὴ θεϊκὴ βοήθεια γιὰ νὰ ἐξοντώσει τὸν Μινώταυρον καὶ νὰ ἐπιστρέψουν ζωντανὰ τὰ ἑπτὰ ἀγῶρια καὶ ἑπτὰ κορίτσια τῆς Ἀθήνας ποὺ τὰ συνόδευε ὁ ἴδιος ὁ Θησέας στὴν Κρήτη. Ὁ Δελφίνιος θεὸς ὑπῆρξε πολὺ φιλικὸς καὶ ἡ προσευχὴ τοῦ Θησέα εἶχε τὸ ἐπιθυμητὸ ἀποτέλεσμα.

Τὸ τέταρτο ἱερὸ ἦταν τοῦ «Λύκιου Ἐπόλλωνα» ποὺ μνημονεύθηκε στὴν ἀρχή. Ὁ Λύκιος Ἐπόλλων θεωρεῖται σήμερὰ ἀπὸ μερικοὺς μελετητὲς τῆς ἀρχαίας θρησκείας ὡς θεὸς ποιμενικὸς (ποὺ ἐξολόθρευε τοὺς λύκους ὡς «λυκοκτόνος» ἢ «λυκόεργος», ὅπως κάποτε τὸν ἀποκαλοῦσαν οἱ ἀρχαῖοι, καὶ ἔσωζε τὰ κοπάδια). Ἐκείνους θεωρεῖται ὡς θεὸς τοῦ φωτός (τοῦ λυκ-αυγοῦς ποὺ διαδέχεται τὸ σκότος τῆς νύχτας) ἢ τοῦ ἡλίου. Αὐτοὶ ταύτιζαν τὸν Ἐπόλλωνα μὲ τὸν ἥλιο, πράγμα ποὺ δὲν ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὴ λατρεία. Ὁ ὁμηρικὸς ὕμνος γιὰ τὸν Ἐπόλλωνα φαίνεται νὰ θεωρεῖ τὸν «Λύκιο» Ἐπόλλωνα ὡς θεὸ τῆς μικρασιατικῆς Λυκίας, τῆς μικρῆς παραλιακῆς χώρας στὰ νότια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, νοτιότερα τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ταύρου καὶ ἀνατολικότερα τῆς καρικῆς Ἀλικαρνασσοῦ καὶ τῆς ἐλληνικῆς Μιλήτου. Οἱ Λύκιοι ποὺ ἦταν γνωστοὶ στὸν Ὅμηρον ὡς σύμμαχοι τῶν Τρώων, ἀργότερα ἔγιναν θαυμαστὲς τῶν πνευματικῶν ἐπιτευγμάτων τῶν ἐλληνικῶν μικρασιατικῶν πόλεων: στὰ θέατρά τους ἔβλεπαν ἐλληνικὰ ἔργα. Μερικοὶ χρησιμοποιοῦσαν τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα στὴ δική τους πνευματικὴ ζωὴ, ἰδίως χάραζαν σὲ ἐλληνικὴ γλῶσσα μερικὲς ἐπιγραφές τους. Σὲ νομίσματά τους τῶν ὕστερων χρόνων ἔγραφαν καὶ τὸ ἔθνικόν τους ὄνομα μὲ ἐλληνικὰ γράμματα: «ΛΥΚΙΩΝ». Ἐκείνη τὴν παραλιακὴ πόλιν Μύρα καὶ Πάταρα, ἡ πρώτη (στὰ ἀνατολικά) ἀπέβη ὀνομαστὸ κέντρο μόνον στὰ χριστιανικὰ χρόνια, ἡ δευτέρη ὅμως (στὰ δυτικὰ καὶ ἀπέναντι τῆς Ρόδου) εἶχε στὴν προκλασικὴ ἀρχαιότητα ἱερὸ τοῦ Ἐπόλλωνα, πολὺ γνωστὸ σ' ὅλη τὴ νότια Μικρὰ Ἀσία. Αὐτὸ ἤξερε ὁ ποιητὴς τοῦ ὁμηρικῶν ὕμνων γιὰ τὸν Ἐπόλλωνα, ὁ ὁποῖος συγκαταριθμήσε τὸ «ἱερὸ τῆς Λυκίας» στὰ ἄλλα δυὸ μι-

κρασιατικά, τῆς «ἐρατεινῆς Μηνίης» καὶ τῆς Μιλήτου, στὰ ὁποῖα πρόσθεσε ὡς τέταρτο τὸ νησιωτικὸ τῆς Δήλου (στίχ. 179-181).

Ἐνα ἱερὸ τῆς Λυκίας εἶναι πιθανὸ νὰ εἶχε σταθεῖ ὀρμητήριο τῆς ἐξάπλωσης τῆς ἀπολλώνιας λατρείας στὴ γειτονικὴ Μικρὰ Ἀσία καὶ στὴν Ἑλλάδα. Στὰ προχωρημένα ὅμως ἱστορικὰ χρόνια τὰ ἐπιμέρους ἱερά (ὅπως τὸ ἔξω τῆς πύλης τοῦ Διοχάρους ἀθηναϊκὸ Λύκειο) εἶναι βέβαιο πὼς δὲν διατηροῦσαν σαφεῖς ἀναμνήσεις τῆς ἀρχικῆς φύσης τοῦ θεοῦ. Πρέπει ἢ λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνα σ' αὐτὸ τὸ ἱερὸ νὰ εἶχε ἓνα ἢ περισσότερα γνωρίσματα πού τὴν ξεχώριζαν ἀπὸ τὴ λατρεία σὲ καθένα ἀπὸ τὰ ἄλλα ἀθηναϊκὰ ἱερά τοῦ ἴδιου θεοῦ. Τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματα ἦταν γνωστὰ στοὺς ὁπαδοὺς τῆς λατρείας.

Τὸ γυμνάσιο τοῦ Λυκείου στὴν Ἀθήνα

Στὴν Ἀθήνα, ὁ Πausanias ἀναφέροντας τὸ Λύκειο (1, 19, 3) ἐννοοῦσε μόνο τὸ ἱερὸ τοῦ θεοῦ καὶ ὄχι τὸ γυμνάσιο. Γιὰ τὸ γυμνάσιο πίστευε πὼς τὸ εἶχε ἰδρύσει ὁ ρήτορας καὶ πολιτικὸς Λυκούργος γύρω στὰ 330 π.Χ. Ρητὰ τὸ ἀναφέρει μόνο μεταξὺ τῶν ἔργων τοῦ Λυκούργου (μαζὶ μὲ τοὺς νεωσοῖκους τοῦ Πειραιᾶ καὶ μὲ τὴν ἀποπεράτωση τοῦ ἀθηναϊκοῦ θεάτρου), σημειώνει ὅμως πάλι πὼς «ἠκοδόμησε τὸ γυμνάσιον πρὸς τῷ Λυκίῳ καλουμένῳ» (1, 29, 16) πού σημαίνει πὼς κατεξοχὴν «Λύκειον» θεωροῦσε τὸ ἱερὸ. Ὁ Στράβων ἤξερε πὼς στὴν ἐποχὴ του (δηλαδὴ στὰ χρόνια τοῦ Χριστοῦ) ἔξω τῆς πύλης τοῦ Διοχάρους, ἢ ἀνθηρότερη ἐγκατάσταση ἦταν τοῦ γυμνασίου, ἀναφέρει ὅμως κι αὐτὸς τὸ ἱερὸ τοῦ Λυκείου, γιατί τὸ ἱερό (μὲ τὴ μικρότερη ἔκτασή του) προσφερόταν περισσότερο γιὰ τὸν ἐπιδιωκόμενο ἀπὸ τὸν Στράβωνα τοπικὸ προσδιορισμὸ τῶν ἐκεῖ πηγῶν: «πηγαὶ καθαροῦ καὶ ποτίμου ὕδατος ἐκτὸς τῶν Διοχάρους καλουμένων πυλῶν, πλησίον τοῦ Λυκείου» (9, 397). Ὁ Πλάτων ἀναφέρει συχνὰ τὸν Σωκράτη στὴν πέραν τοῦ ἱεροῦ περιοχὴ, ὅπου συνομιλοῦσε ἢ δίδασκε, δὲν ὀνομάζει ὅμως τὴν περιοχὴ «Γυμνάσιον», ἀλλὰ μόνο «Λύκειον» (βλ. τὴν ἀρχὴ πολλῶν διαλόγων, ὅπως *Λύσις*, *Εὐθύφρων*, *Εὐθύδημος*). Εἶναι φανερὸ πὼς ὁ πέραν τοῦ ἱεροῦ χῶρος (πρὸς τὴ σημερινὴ πλατεία Συντάγματος, τὰ παλαιὰ

ανάκτορα καὶ τὸν ἐθνικὸ Κῆπο) εἶχε κριθεῖ (τουλάχιστον ἀπὸ τὸν πέμπτο π.Χ. αἰώνα) κατάλληλος γιὰ τὴν προπόνηση σὲ πολλὰ ἀγωνίσματα ἢ τὴν διεκδίκηση τῆς νίκης σ' αὐτά (ὅπως στὸν δρόμο, στὸν δίσκο, στὸν ἀκοντισμό, στὸ ἄλμα, στὴν πάλη, στὴν πυγμὴ), ἀλλὰ ἐπίσημα δὲν ἀποκαλοῦνταν «γυμνάσιον». Αὐτὸ ἔγινε, ὅταν ἡ λεγόμενη «ὑποδομὴ» ἐνὸς κανονικοῦ γυμνασίου εἶχε ἀρκετὰ προχωρήσει (ἔγινε παλαιστρα, λουτρὰ ζεστοῦ καὶ κρύου νεροῦ, ἀποδυτήρια, ἰατρεῖο, ἐγκαταστάσεις γιὰ παιδιές, ἰδίως μὲ τὴ σφαῖρα (τὴ μπάλα) καὶ ἐγκαταστάσεις γιὰ ἔλκυστίνδες καὶ ὀρχήσεις). Παράλληλα ἔγινε βιβλιοθήκη καὶ αἴθουσες γιὰ τὴν πνευματικὴ καλλιέργεια τῶν ἀσκούμενων σωματικὰ ἐφήβων, ὅπου δίδασκαν διακεκριμένοι στοχαστές, ἰδίως φιλόσοφοι.

Ὁ Ἀριστοτέλης ποὺ πρὸ πολλοῦ εἶχε ἀποχωρήσει ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία τοῦ Πλάτωνα, ἔκανε τὴ δική του σχολὴ ποὺ πῆρε τὸ ὄνομα τοῦ «Περιπάτου» ἀπὸ μιὰ στοὰ τοῦ ἱεροῦ ποὺ εἶχε τὸ ὄνομα αὐτό. Δίδαξε στὸ Λύκειο ἀπὸ τὰ 335 π.Χ. ἐπὶ δώδεκα ἢ δεκατρία χρόνια ὡς λίγο πρὶν πεθάνει (στὰ 322 π.Χ.), ὁπότε τὸν διαδέχθηκε στὴ σχολὴ τοῦ Λυκείου ὁ Θεόφραστος. Ἡ δοξασμένη σχολὴ τοῦ Ἀριστοτέλη ἔδωσε τὴ μεγαλύτερη ὥθηση στὸ νὰ πάρει τὸ διδακτικὸ ἔργο τῶν γυμνασίων τὴν πρώτη θέση εἰς βάρος τοῦ καθαρὰ γυμναστικοῦ καὶ στὸ νὰ διατηρηθεῖ μέχρι τῶν ἡμερῶν μας τὸ ὄνομα τοῦ γυμνασίου σὲ ἰδρύματα πνευματικῆς ἀνάπτυξης.

N.Δ.Π.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ

ΜΑΡΙΑΣ ΠΑΝΤΕΛΙΔΟΥ-ΓΚΟΦΑ
 Η ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ ΑΤΤΙΚΗ

ΝΤΟΡΑΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ

ΜΥΚΗΝΑΪΚΑ ΣΦΡΑΓΙΣΤΙΚΑ ΔΑΚΤΥΛΙΔΙΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ
ΤΟΥ ΔΕΚΑΤΟΥ ΤΟΜΟΥ ΤΟΥ ΜΕΝΤΟΡΟΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΤΑΙΡΟΥΣ

1-4, 41, 73-74

Α΄ ΤΑΚΤΙΚΗ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΟΥ 1997

5-27

Β΄ ΤΑΚΤΙΚΗ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΟΥ 1997

28-29

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΤΡΙΕΤΙΑΣ 1997-2000

30

ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ

Δωρεές 31· Η Σχολή Διδασκαλίας τῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης 31-35

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

Ἐπιγραφικὰ παιγνίδια 36-38· Ὁ Ἰωάννης Κ. Παπαδημητρίου
σὴν Κέρκυρα 39-40· Κυριακοῦ Σ. Πιττάκη, [Ἐργασίαι εἰς τὴν
Ἀκρόπολιν] Α΄ Δεκεμβρίου 1837 75-77

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ

Ἰωάννης Δ. Κοντῆς (1910-1975) 42-70
Τὰ μικρὰ κείμενα τῆς Σέμνης Καρούζου 79-87

ΕΠΕΤΕΙΟΙ

Ἐπέτειος ἐλευθερίας 78

ΠΕΝΘΗ

Βαρβάρα Θ. Φιλιππάκη 88-91

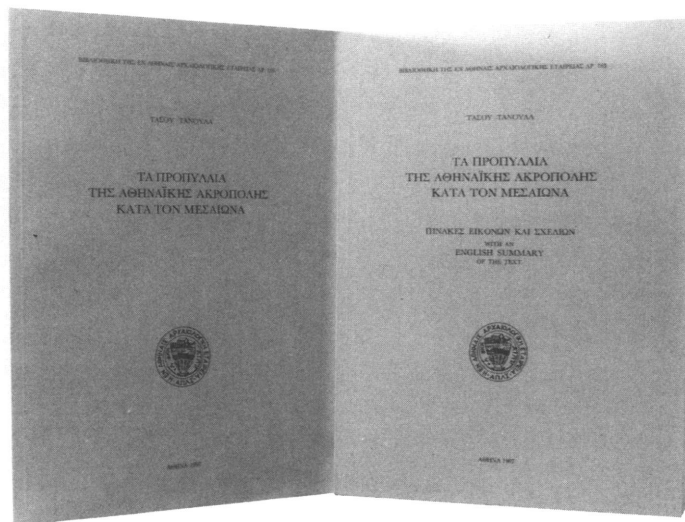
ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ

Ἡ ἀπότατη ἀρχὴ τοῦ Ταμείου Ἀρχαιολογικῶν Πόρων 92-97

ΑΡΧΑΙΟΓΝΩΣΤΙΚΑ ΠΑΡΑΛΕΙΠΟΜΕΝΑ

Τό «Λύκειο» τῆς ἀρχαίας Ἀθῆνας 98-102

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΣ

ΤΑΣΟΥ ΤΑΝΟΥΛΑ

ΤΑ ΠΡΟΠΥΛΑΙΑ
ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΪΚΗΣ
ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ
ΕΦΟΡΟΥ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ Ε.Τ.

ΟΙ ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ
ΤΟΥ ΩΡΩΠΟΥ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

H. PAYNE - G. M. YOUNG

ΑΡΧΑΪΚΗ
ΜΑΡΜΑΡΙΝΗ ΠΛΑΣΤΙΚΗ
ΑΠΟ ΤΗΝ
ΑΚΡΟΠΟΛΗ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΜΑΡΙΑΣ Σ. ΜΠΡΟΥΣΚΑΡΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ	
'Ιωάννης Κ. Παπαδημητρίου	9-51
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Σ. ΔΟΝΤΑ	
Σκέψεις, προβληματισμοί και προτάσεις για την γλυπτική της Κέρκυρας στους αρχαϊκούς και τους πρώιμους κλασικούς χρόνους	53-170
ΑΓΓΕΛΟΥ Κ. ΧΩΡΕΜΗ	
Μία άποψη για το άετωμα της Γοργούς στην Κέρκυρα	171-182
ΑΓΓΕΛΟΥ ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑ	
Συνανήκοντα δραύματα: συγκλίνουσες ενδείξεις και αποκλί- νοντες συσχετισμοί	183-215
ΜΑΝΤΩΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ	
'Ο χάλκινος νομισματικός «θησαυρός» του «έν' Αθήναις» Ασκλη- πείου 1876. Μία πρώτη προσέγγιση	217-230
ΑΘΗΝΑΣ Γ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΥ	
Τέσσερα επιτύμβια κλασικά ανάγλυφα από την 'Αττική	231-301
ΟΛΓΑΣ ΤΖΑΧΟΥ-ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ	
Δίδυμο ταφικό μνημείο του ζωγράφου του 'Αχιλλέως	303-356
VERONIKA MITSOPOULOS-LEON	
Tonstatuetten im Heiligtum der Artemis von Brauron	357-378
LILLY KAHIL	
Quelques exemples de vases de mariage à Brauron	379-404
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ	
Οί ιέρειες του Ραμνούντος	405-421
ΓΙΑΝΝΗ ΣΑΚΕΛΛΑΡΑΚΗ	
Μινωικό χάλκινο ειδώλιο σκορπιού από τα Κύθηρα	423-472